

ERSTA
SKÖNDAL
BRÄCKE
HÖGSKOLA

Ersta Sköndal Bräcke högskola
Institutionen för socialvetenskap
Socionomprogrammet 210 hp

”Det gjorde ont i hjärtat ibland”

- En kvalitativ undersökning om socialsekreterares erfarenheter av etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016

Maja Bergquist och Agnes Andersson
Socialt arbete och kunskapsutveckling 30 hp
SOC63, VT 2018
Examensarbete i socialt arbete
Handledare: Sophie Lingshag
Examinator: Johan von Essen

Sammanfattning

Syftet med studien har varit att beskriva och förstå socialsekreterares erfarenheter av etiska dilemman som de upplevde i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016 samt hur socialsekreterare hanterade dessa. Studien har haft en kvalitativ forskningsmetod med semi-strukturerade intervjuer. Sammanlagt har sju socialsekreterare från Västmanlands län som arbetade med ensamkommande barn och unga under 2015/2016 deltagit i studien. Studiens resultat har analyserats och tolkats utifrån teorin om coping, normativ etik och även tidigare forskning på området. Studiens resultat visar att socialsekreterare inom socialtjänsten ställdes inför en mängd svårigheter men som inte var renodlade etiska dilemman, utan hade karaktärer i form av etiska svårigheter och problem. Dessa etiska svårigheter har uppstått på flera arenor, i samverkan med Migrationsverket, ur en politiskt styrd organisation med riktlinjer och ekonomiska restriktioner samt i mötet med barn och ungdomar. Resultatet visar även att socialsekreterarna påverkats och berörts både privat som professionellt. Fem av sju socialsekreterare har varit sjukskrivna under perioden och flera har haft svårt att hantera etiska svårigheter. Socialsekreterarna har hanterat dessa etiska svårigheter genom att använda olika copingstrategier.

Nyckelord: Etiska dilemman, socialsekreterare, ensamkommande barn och unga, coping, etiska svårigheter

Abstract

"Sometimes it ached in the heart"

- A qualitative survey of social workers' experiences of ethical dilemmas in the work of unaccompanied children and young people in 2015/2016

The purpose of this study has been to describe and understand social workers' experiences of dealing with ethical dilemmas that arose in the work with unaccompanied children and young people during 2015/2016, and how social workers' handled these dilemmas. The study has had a qualitative research method with semi-structured interviews. In total, seven social workers from the county of Västmanland, Sweden, who worked with unaccompanied children and young people during 2015/2016, participated in the study. The results of the study have been analysed and interpreted based on the theory of coping, normative ethics and also previous research in the field. The results of the study show that social workers faced a lot of difficulties, but were not purely ethical dilemmas, but had characters in the form of ethical difficulties and problems. These ethical difficulties have arisen in several arenas, in collaboration with the Swedish Migration Board, from a politically-driven organization with guidelines and economic constraints as well as in the meeting with children and young people. The result also shows that the social workers have been affected both privately and professionally. Five out of seven social workers have been sick-listed during the period, and several have had difficulty coping with ethical difficulties. The social workers have dealt with these ethical difficulties using different coping strategies.

Keyword: Ethical dilemma, social worker, unaccompanied children and young people, coping, ethical difficulties

Tack

Vi vill framföra ett stort tack till våra respondenter. Det har varit en fröjd att få träffa er och få ta del av era generösa och värdefulla berättelser. Utan er hade denna studie inte varit möjlig. Vi vill även tacka vår handledare, Sophie Linghag, som under arbetets gång givit oss värdefull handledning, goda råd och inspiration. Ett stort tack även till vår handledningsgrupp som bidragit med nya insikter, konstruktiv kritik och stöd i vårt arbete.

Innehåll

1. Inledning	7
1.1 Problemformulering.....	8
1.2 Syfte och frågeställningar	9
1.3 Centrala begrepp	9
1.4 Disposition	10
2. Tidigare forskning och kunskapsöversikt	11
2.1 Nationell forskning	11
2.1.1 Analys av situationen på socialtjänsten – läget under hösten 2015 och början av 2016	11
2.1.2 Överlevnadsstrategier i socialt arbete: Hur påverkar copingstrategier kvalitet och hälsa	12
2.1.2 Forskning om etiska frågor för socialt arbete.....	13
2.1.3 Etikfrågor i socialt arbete.....	14
2.1.4 Etiska koder för socialt arbete.....	15
2.2 Internationell forskning.....	16
2.2.1 National Association of Social Workers	16
2.2.2 Accounting for Ethical Difficulties in Social Welfare Work: Issues, Problems and Dilemmas	16
2.2.3 The Experiences of Frontline Staff Working with Children Seeking Asylum.....	17
2.3 Sammanfattning och implikationer för denna studie.....	19
3. Teoretisk ansats	21
3.1 Teori om coping	21
3.2 Etiska principer och grundfrågor	22
3.3 Normativ etik	23
3.3.1 Deontologisk etik	23
3.3.2 Dygdetik	23
4. Metodkapitel	25
4.1 Vetenskapligt perspektiv	25
4.2 Forskningsansats och metod.....	26
4.3 Urval.....	26
4.4 Förförståelse	28
4.5 Litteratursökning	28
4.6 Studiens avgränsningar	28
4.7 Forskningsetiska överväganden	29
4.8 Genomförande av datainsamling.....	30
4.9 Genomförande av tolkning och analys	31
4.10 Validitet och reliabilitet	31
4.11 Generaliserbarhet	32
4.12 Metoddiskussion	33

5. Resultat.....	35
5.1 Respondenterna	35
5.2 Situationen 2015	36
5.2.1 Sammanfattning	37
5.3 Etiska dilemman i samverkan med andra myndigheter	38
5.3.1 Sammanfattning	40
5.4 Etiska dilemman i en politiskt styrd organisation	41
5.4.1 Sammanfattning	43
5.5 Etiska dilemman i möten med barn och ungdomar	43
5.5.1 Sammanfattning	46
5.6 Etiska dilemman kring att inte följa lagen	47
5.6.1 Sammanfattning	48
5.7 Hantering av etiska dilemman	49
5.7.1 Sammanfattning	52
6. Analys	53
6.1 Etiska dilemman, problem eller svårigheter	53
6.2 Etiska svårigheter	54
6.2.1 Samverkan med Migrationsverket.....	54
6.2.2 När handlingen strider mot den moraliska bedömningen	55
6.3 Påverkad och berörd.....	55
6.3.1 Känslor	55
6.3.2 Konsekvenser.....	56
6.4 Hantering och strategier.....	57
6.4.1 Aktiva och passiva, undvikande och problemfokuserade strategier	58
6.4.2 Yttre copingresurs	58
6.4.3 Kompensatoriska strategier	59
6.4.4 Kravsänkande strategier	59
6.4.5 Voice-strategier	59
7. Slutsatser	61
8. Diskussion	63
8.1 Vetenskaplig diskussion.....	63
8.2 Egna reflektioner och förslag på vidare forskning	64
Referenslista.....	
Bilaga 1 – Intervjuguide	
Bilaga 2 - Informantbrev.....	

1. Inledning

I slutet av 2015 konstaterade Förenta Nationernas flyktingkommissarie, FNs flyktingorgan, i sin årsrapport att 65,3 miljoner befann sig på flykt undan krig och förföljelse (UNHCR, 2016). En siffra som aldrig någonsin varit så hög. Varför människor tvingas fly från sina hemländer och varför konflikter och krig pågår i årtionden är komplexa frågor. UNHCR redogör däremot flera skäl till varför antalet människor på flykt har ökat. En av orsakerna är långvariga situationer i länder, till exempel konflikterna i Afghanistan och Somalia som pågått över trettio år. Ytterligare en orsak till varför antalet har ökat är att det uppstår nya konflikter runt om i världen som tvingar människor att fly, till exempel kriget i Syrien (ibid.).

I Sverige ansökte 162 877 människor om asyl under 2015. Av dessa var 35 369 ensamkommande barn och unga, vilket är det största antalet asylsökande ensamkommande barn och unga i Sverige någonsin. Av 35 369 barn och ungdomar, utgjordes 32 522 av pojkar och 2847 av flickor (Statistiska centralbyrån, u.å.) Jämfört med året innan, 2014, ansökte sammanlagt 7049 ensamkommande barn och unga om asyl (Migrationsverket, 2018), vilket innebär en procentuell ökning på 401,76%. Socialstyrelsen (2016) har med anledning av det stora antalet ensamkommande barn och unga under 2015 genomfört en analys av situationen i socialtjänsten under hösten 2015 och början av 2016. Analysen fokuserar på situationens konsekvenser och det konstaterades att situationen på socialtjänsten var extremt ansträngd. Det stora antalet ensamkommande barn och unga jämfört med tidigare år gjorde att flera kommuner fick fler barn avisade än vad kommunen hade resurser för. Antalet sjukskrivningar och uppsägningar bland socialsekreterare ökade och ensamkommande barn och unga placerades i outredda familjehem och HVB-hem.

Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (SFS 1994:137) reglerar bestämmelser och rättigheter gällande människor som sökt asyl i Sverige. Av 1 kap. 2 § (SFS 1994:137) framgår det att Migrationsverket ska ha huvudansvaret för mottagandet av utlänningar och att Migrationsverket ska erbjuda plats på en förläggning åt asylsökande. Detta gäller dock inte ensamkommande barn och unga. I 1 kap. 3 § (SFS 1994:137) framgår det att Migrationsverket ska anvisa en kommun som får det långsiktiga ansvaret för barnet eller den unge. När Migrationsverket anvisat en kommun ska det anses att barnet vistas i den kommunen i den mening som avses i 2 a kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL, SFS 2001:453), vilket innebär att kommunen ansvarar för att den enskilde får stöd och hjälp. Socialtjänsten ska se till att barnet får boende, daglig omsorg, god man, skolgång och eventuellt annat särskilt stöd (Josefsson & Malmros, 2016). Ensamkommande barn och unga har enligt andra artikeln Barnkonventionen samma rättigheter som alla andra barn i Sverige. Barnkonventionen är ett rättsligt bindande internationellt avtal som Sverige ratificerade år 1990, vilket innebär att Sverige förpliktat sig att följa avtalet (<https://unicef.se/barnkonventionen>).

Daniel Hedlund (2012) menar att ensamkommande barn och unga är en utsatt grupp på flera sätt. Hedlund förklarar att avsaknaden av föräldrar, oavsett om föräldrarna fortfarande är vid liv eller inte,

är en omständighet som gör barnen särskilt utsatta. Ensamkommande barn och unga är dessutom minderåriga vilket innebär att de är beroende av de vuxna som finns i deras närhet för att de ska kunna ta tillvara på sina rättigheter. Många av barnen och ungdomarna bär på tunga ryggsäckar med minnen från traumatiska erfarenheter från sitt hemland men även på händelser från flykten från krig och förföljelse (ibid.).

Bengt Börjeson och Martin Börjeson (2015) förklarar att det sociala arbetet kanske är som svårast när det rör sig om problem i familjen, om barn som far illa eller misstänks fara illa. Författarna menar även att konsekvenserna är oerhört stora för samtliga parter, inkluderat socialarbetaren själv och dennes bild av sig själv och i sin yrkesroll. Erik Blennberger (2006) menar att socialt arbete är ett etiskt projekt och att även valet av socialt arbete som yrke delvis kan vara ett moraliskt val. Även Elisabeth Svedberg (2004) framför att socialarbetare ställs inför etiska dilemman, och att det medför ett behov av att hantera dessa, då etiska dilemman ofta innebär komplexa frågor där värderingar och normer är inblandade.

1.1 Problemformulering

Det har fastställts av tidigare rapporter och undersökningar att situationen på socialtjänsten 2015/2016 var ansträngd och att socialsekreterare påverkades i den bemärkelsen att många sa upp sig och antalet sjukskrivningar ökade. Kommunerna saknade resurser för att tillgodose barnens behov, skyddsaspekter inom handläggningen kunde inte alltid säkerställas och arbetet utfördes inte alltid i enlighet med lagen (Socialstyrelsen, 2016).

Det har även konstaterats att socialsekreterares hälsa och välbefinnande äventyrades under 2015/2016. Ett tänkbart scenario är att socialsekreterare slets mellan viljan att hjälpa och arbeta för de barn och ungdomar som anlant till Sverige utan föräldrar eller någon annan trygg vuxen, mot att vara lyhörd mot sig själv, sin egen förmåga och uthållighet.

Utifrån att socialt arbete är ett etiskt projekt och etiska dilemman är något som socialarbetare ständigt får möta i sitt arbete samt att situationen 2015/2016 innebar stora utmaningar för socialtjänsten, talar det i hög grad för att etiska dilemman aktualiserades i arbetet med ensamkommande barn och unga. Socialsekreterare fick möta fler ensamkommande barn och unga än någonsin tidigare. Barn som flytt från krig och förföljelse, barn som tvingats lämna sina föräldrar eller förlorat dem och barn som bär på historier inget barn någonsin ska behöva uppleva. Etiska dilemman uppstår inom hela det sociala arbetets område och är därmed inget unikt inom detta fenomen. Däremot finns det anledning att belysa vilka etiska dilemman som uppstod i arbetet med ensamkommande barn och unga och hur socialsekreterare hanterat dessa, under den extrema situationen som rådde 2015/2016.

Tidigare forskning kring hur socialsekreterare upplevde och hanterade etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015 är bristfälligt. Flertal rapporter och undersökningar har genomförts med fokus på situationens konsekvenser. Det finns det ett brett utbud av forskning

kring etiska dilemman inom socialt arbete och på socialtjänstens område fokuserar dessa främst kring etiska dilemman inom barnavårdsutredningar och äldreomsorgen. Med bakgrund av detta är det av intresse att undersöka vilka etiska dilemman socialsekreterare upplevde i arbetet med ensamkommande barn och unga, samt hur de hanterade dessa, i en tid då Sverige genomförde sin största humanitära insats sedan andra världskrigets slut (SOU 2017:12).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att beskriva och förstå socialsekreterares erfarenheter av etiska dilemman som de upplevde i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016 samt hur socialsekreterare hanterade dessa. Vi ämnar med denna kunskap bidra med ökad förståelse för etiska dilemman och hur socialsekreterare hanterar dessa.

- Vilka etiska dilemman upplevde socialsekreterare i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016?
- Hur påverkades/berördes socialsekreterare av etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016?
- Hur hanterade socialsekreterare etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016?

1.3 Centrala begrepp

1.3.1 Etiska dilemman

I denna studie utgår vi från Sarah Banks och Robin Williams (2005) definition av etiska dilemman. Författarna beskriver etiska dilemman som ett val mellan två lika ovälkomna alternativ och det är inte självklart vilket alternativ som är mest fördelaktigt. Vi kommer att använda oss av denna definition för att beskriva och förstå vilka etiska dilemman respondenterna har upplevt (ibid.).

1.3.2 Ensamkommande barn och unga

Med ensamkommande barn och unga avses barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda föräldrarna eller annan ställföreträdare. Ett asylsökande barn kan även i ett senare skede anses som ensamkommande om han eller hon då står utan någon ställföreträdare (Josefsson & Malmros, 2016).

1.3.3 Hem för vård eller boende (HVB)

En verksamhet som bedriver behandling eller är inriktad på stöd, omvårdnad eller fostran. Verksamheten bedrivs enligt socialtjänstlagen (Inspektionen för vård och omsorg, 2016).

1.3.4 Familjehem

Enligt 3 kap. 2 § Socialtjänstförordningen (SFS 2001:937) ”är ett familjehem ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran, eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt”.

1.4 Disposition

För att skapa struktur och underlätta läsningen i studien beskrivs studiens upplägg i följande stycke. Varje kapitel kommer även inledas med en kort beskrivning av dess innehåll för att ge läsaren en bild av vad kapitlet berör. I kapitel ett beskrivs inledning och bakgrunden till studien, samt problemformulering, syfte och frågeställningar. Kapitlet avslutas med en förklaring av centrala begrepp och en disposition.

I kapitel två presenteras tidigare forskning som inleds med nationell forskning för att sedan avslutas med internationell forskning. I kapitel tre redogörs studiens teoretiska ansats där två olika teorier presenteras. I kapitel fyra redovisas studiens metodologiska tillvägagångssätt. Under första avsnittet redogörs studiens vetenskapliga perspektiv följt av studiens forskningsansats och metod. Sedan presenteras studiens urval följt av vår förförståelse, studiens litteratursökning, avgränsningar och forskningsetiska överväganden. Vidare följer en beskrivning av studiens datainsamling samt tolkning och analys av den insamlade empirin. Därefter presenteras studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet för att sedan avslutas med en metoddiskussion. Kapitel fem redovisar studiens resultat i form av sex olika teman. Kapitlet inleds med en presentation av respondenterna och ett avsnitt som upplyser läsaren om situationen som rådde på socialtjänsten 2015/2016.

När allt resultat är presenterat följer kapitel sex som innehåller studiens analys och kapitel sju presenterar slutsatser som dragits utifrån analysen. Kapitel åtta presenterar studiens diskussion, där en vetenskaplig diskussion samt egna reflektioner och förslag till vidare forskning presenteras. Efter dessa kapitel följer en referenslista samt bilagor.

2. Tidigare forskning och kunskapsöversikt

I följande kapitel presenteras tidigare forskning som anses relevant för denna studie. Det har varit svårt att finna relevant tidigare forskning kring etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga i Sverige och även internationellt. En förklaring till det kan vara att det är relativt nyligen antalet ensamkommande barn och unga ökade drastiskt, även om Sverige sedan en längre tid tillbaka haft en inströmning av ensamkommande barn. Vi hade för avsikt att undersöka den tidigare forskningen om etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga från Tyskland, eftersom landet var ett av de länder som tog emot flest flyktingar under 2015 och Tyskland liknar Sveriges välfärdsstat. Trots flera sökningar kan vi dock inte finna någon tidigare forskning om just socialsekreterares erfarenheter av etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga. Då studiens främsta fokus riktar sig till etiska dilemman har vi valt att presentera tidigare forskning som tar upp etik och etiska dilemman generellt i socialt arbete. På det området är utbudet av tidigare forskning betydligt bredare, men vi har valt att fokusera på de vi ansett mest relevanta för vår studie och dessa presenterar därför mer ingående.

Inledningsvis presenteras Socialstyrelsens (2016) analys av situationen 2015 för att skapa en förståelse för den kontext vår studie grundar sig i. Därefter presenteras forskning om coping från Wanja Astvik och Marika Melin (2013), följt av forskning om etik från Blenberger (2002), Svedberg (2004) och avsnittet avslutas med en redogörelse för etiska koder inom socialt arbete. Det avsnitt som behandlar internationell forskning inleds med den internationella motsvarigheten till de etiska koder som presenterats. Därefter följer forskning från Wales och England som berör etiska dilemman i det sociala arbetet.

2.1 Nationell forskning

2.1.1 Analys av situationen på socialtjänsten – läget under hösten 2015 och början av 2016
Socialstyrelsen (2016) har genomfört en fördjupad analys av konsekvenserna för socialtjänsten under 2015 med anledning av den stora ökningen av antalet ensamkommande barn och unga. Analysen visar att situationen på socialtjänsten under 2015 var väldigt ansträngd och att många kommuner hade svårt att hantera situationen. Flera kommuner har rapporterat om att de har haft stora svårigheter kring handlägningsrutiner där socialsekreterare fick prioritera brådskande ärende. Bland annat prioriterades orosanmälningar, både gällande ensamkommande barn och unga och övriga barn- och ungdomsärenden, men trots det kunde inte alltid skyddsaspekter säkerställas. I flera kommuner upprättades lex Sarah-anmälningar och IFO-chefer uppgav att de inte kunde hantera orosanmälningar på ett korrekt sätt enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (SFS 2001:453) (ibid.). Lex Sarah innebär skyldigheter inom socialtjänstlagen som innebär att anställda ska rapportera missförhållanden och påtagliga risker för missförhållanden till den som bedriver verksamheten (Socialstyrelsen, 2016).

Det var inte bara handläggningen och arbetet som påverkades under 2015/2016. Socialtjänstens analys (2016) visar även att personalens situation var kritisk och på grund av arbetssituationen sa socialsekreterare upp sig och sjukskrivningarna ökade. Det stora antalet ensamkommande barn och unga jämfört med tidigare år bidrog till att flera kommuner fick fler barn anvisade än vad kommunerna hade resurser för. Situationen som rådde 2015/2016 har inneburit konsekvenser såväl för barn som för socialsekreterare. I en ansträngd situation där arbetsbelastningen var oerhört hög och ett stort antal ensamkommande barn och unga hade behov av stöd och trygghet från socialtjänsten, stod socialsekreterare inför stora utmaningar.

2.1.2 Överlevnadsstrategier i socialt arbete: Hur påverkar copingstrategier kvalitet och hälsa
I en studie av Wanja Astvik och Marika Melin (2013) om överlevnadsstrategier i socialt arbete, undersöker författarna hur copingstrategier påverkar kvalitet och hälsa. Studien baseras på 16 semistrukturerade intervjuer med socialsekreterare och fyra gruppintervjuer med ytterligare 16 socialsekreterare, som genomfördes under våren och hösten 2008. Intervjupersonerna blev tillfrågade att berätta om stress, strategier, arbetsvillkor, hälsa och kvalitet i arbetet. Resultatet i studien visar på att samtliga stressande situationer som beskrevs grundades i en obalans mellan arbetskrav och resurser. Resultatet visade även att intervjupersonerna använde flera strategier för att hantera denna obalans, där fem strategier var framträdande: *kompensatoriska strategier*, *kravsänkande strategier*, *defensiva strategier*, *voice* och *exit*.

Kompensatoriska strategier innebär de ansträngningar som individen gör för att hantera obalansen mellan resurser och arbetskrav, med förhoppning att bibehålla kvalitet i arbetet. Författarna beskriver att det kan handla om övertidsarbete, att man tar med arbetet hem eller hoppar över luncher och kaffepauser. En förklaring till varför intervjupersonerna använder sig av kompensatoriska strategier handlar om att de har ett stort personligt ansvar att slutföra arbetsuppgifter inom angivna tidsfrister. En annan förklaring är att intervjupersonerna försöker hantera den stress som uppstår när de har för många ärenden och uppgifter som inte hunnits med. Flera intervjupersoner berättade om att de upplevde mer stress över att vara hemma än att vara på arbetet trots sjukdom.

En annan strategi som intervjupersonerna berättade om var *kravsänkande strategier*. Dessa strategier användes när de kompensatoriska strategierna inte längre var hållbara. En intervjuperson förklarade att de fick lov att sänka deras ambitioner och ribba för vad ”good enough” var. Författarna beskriver att dessa strategier skapar moraliska konflikter och att flera intervjupersoner finner sig i situationen. Det visade sig även att dessa kompensatoriska strategier ofta kombinerades med defensiva strategier som distansering och disengagemang från arbetet. Flera intervjupersoner berättade om att de kände sig tvungna att göra ett val mellan sitt eget mående och kvaliteten i arbetet.

Författarna beskriver också att intervjupersonerna använt sig av *defensiva strategier*, som rationalisering och idealisering. Dessa strategier syftar till att berättiga de kravsänkande strategierna.

Några av intervjupersonerna använde dessa strategier genom att beskriva sina tidigare ambitioner och kvalitetsanspråk som naiva.

En annan strategi som identifierades i studien var *voice-strategier*. Strategierna innebär att personer säger ifrån eller belyser de bristfälliga omständigheterna och strategierna kan innebära ett skydd mot stress samt den professionella integriteten. Författarna beskriver att *voice-strategin* kan bidra till att minska de självklagelser som många socialsekreterare har. Resultatet visade dock att strategin är relativt sällsynt och att det troligtvis beror på att det finns hinder i organisationen för att säga ifrån. Intervjupersonerna uppgav att kommunikationen med högre nivåer i organisationen var bristfällig och att ”resursfrågan” inte kunde diskuteras, det var något man bara fick förhålla sig till.

Ytterligare en strategi som författarna presenterar är *exit*. Som benämningen avslöjar handlar det om att fly från situationen och det är den mest radikala strategin. Det intressanta som författarna konstaterar är att denna strategi tycks vara en vanlig strategi hos deras intervjupersoner. En förklaring till varför intervjupersonerna använde sig av *exit*, var att de ville skydda sin egen hälsa och välbefinnande. Andra berättade om att arbetsvillkoren var för höga för att kunna utföra ett professionellt arbete, och att när intervjupersonerna inte hann med att göra allt de skulle göra, fick någon annan lida för det och den enklaste vägen att gå var då att fly, genom att säga upp sig.

Sammanfattningsvis konstaterar författarna att en strategi ofta leder till en annan strategi, och att alla innebär konsekvenser. En konsekvens av de kravsänkande strategierna är att kvaliteten i arbetet sänks och den professionella utvecklingen äventyras. Författarna lyfter även fram att skillnaden mellan vad intervjupersonerna ville göra, mot vad det faktiskt kunde göras i sitt arbete, orsakade moraliska konflikter och stress. Några av intervjupersonerna hanterade detta genom rationalisering och idealisering, något som författarna menar utgör ett hot mot ett professionellt arbete. Författarna konstaterar även att den höga arbetsbelastningen inom socialtjänsten tycks tvinga intervjupersonerna till strategier som strider mot deras professionella pretentioner och bedömningar.

2.1.2 Forskning om etiska frågor för socialt arbete

Blennerger (2002) presenterar tillsammans med Socialstyrelsen en utredning med syftet att analysera förutsättningarna för att utveckla forskning i etik och socialt arbete. En önskan var även att utredningen skulle presentera olika förslag till hur forskning i etik och socialt arbete kan förverkligas med start 2002. Blennerger lyfter fram flera motiveringar till varför forskning om etik i socialt arbete bör bedrivas. Författaren menar på att oavsett i vilken utsträckning det sociala arbetets diskurs har behandlat etik som ett särskilt tema genom tiderna, är socialt arbete ofrånkomligen relaterat till etiska idéer. Utredningen är omfattande och ger flera förslag till utvecklingen av forskning i etik och socialt arbete. Blennerger föreslår bland annat att ämnet etik ska ges större utrymme inom socionomutbildningar, att ett institut som fokuserar på etikfrågor inom det sociala arbetet bör finnas och att ett program för forskningsstöd för etik i socialt arbete skulle kunna vara ett steg i att utveckla etikforskning inom socialt arbete.

I utredningen lyfter Blennberger (2002) även fram vanlig kritik som riktats mot etik i socialt arbete. En kritik är att det sociala arbetets resurser är otillräckliga. Författaren förklarar att bakgrunden till den kritiken kan bygga på en tro om att det sociala arbetets resurser och karaktär är ett mått på samhällets empati och moraliska känslighet. Blennberger förklarar: "När det sociala arbetet inte får resurser eller när det bedrivs utan finkänslig respekt för medborgarna, kan det ses som ett tecken på att den moraliska grundvattennivån i samhället håller på att sjunka" (ibid. s.9).

Blennberger (2002) beskriver även att människor ibland är omedvetna om deras värderingsval och att människor inte förrän efteråt förstår att handlingarna grundar sig i värderingar. Attityder, handlingar, strukturer och regelverk kan också medföra värderingar och leda till att människor antingen bekräftar eller förnekar olika etiska värden och normer. Att ordens, handlingens och strukturens etik inte alltid stämmer överens är enligt Blennberger en klassisk insikt.

Värderingar och normer utgör en viktig del inom etiken och Blennberger (2002) antyder att verksamheter som bedrivs inom socialt arbete bygger på etiska värden och normer. Författaren gör en uppdelning mellan olika värden och delar in dessa i grundprinciper och nyckelvärden. Grundprinciper är argument för att bedriva socialt arbete medan nyckelvärden argumenterar för hur socialt arbete ska bedrivas. Exempel på grundprinciper är människovärdesprincipen och en utilitaristisk konsekvensetik. Rättssäkerhet, rättvisa, jämlikhet, demokrati och humanitet utgör exempel på nyckelvärden inom etiken (ibid.).

Blennberger (2002) presenterar även etiska problem som uppstår inom det sociala arbetet. Vanliga etiska problem är lojalitets- och förpliktelsekonflikter mellan personer, parter och organisationer. Blennberger betonar även dilemmat kring rollen socialarbetare ofta har, som innebär både en maktfunktion och en hjälpare.

2.1.3 Etikfrågor i socialt arbete

Parallellt med Blennbergers utredning 2002 genomförde Svedberg (2004) en undersökning om hur socialtjänsten hanterar etiska frågor i det praktiska arbetet. Författaren har genomfört en kartläggning för att få en uppfattning om hur man i dagsläget, år 2004, behandlar frågor om etik och värderingar i praktiskt socialt arbete i några kommuner och forsknings- och utvecklingsmiljöer (FoU). 30 FoU-miljöer fick en skriftlig förfrågan om att besvara vad de känner till om hantering av etikfrågor inom sitt upptagningsområde och 20 FoU-enheter har kontaktats via telefon. Svedberg har även kontaktat tjänstemän inom socialtjänsten i sammanlagt 15 kommuner för att kunna besvara undersökningens syfte.

Undersökningen visar på att det finns fyra olika sätt att behandla etikfrågor: erbjuda etikseminarier, forskningscirklar, reflekterande samtal/diskussioner och att utforma en gemensam värdegrund/norm för socialt arbete. Etiska dilemman som uppstår är bland annat att socialarbetare många gånger upplever svårigheter med att hantera den kontrollerande delen i yrkesrollen, där den professionella

ibland behöver gå vägar som är okända för klienten, för att få fram uppgifter till en utredning och behöva tvivla på klientens utsaga (Svedberg, 2004).

Svedberg (2004) skriver att socialsekreterare ofta ställs inför situationer då de måste värdera och välja olika handlingsalternativ. Undersökningen visar även att det finns ett stort behov av att diskutera och reflektera över ställningstaganden och handlingsalternativ som socialsekreterare ställs inför. Konsekvenserna av dessa handlingsalternativ kan, framför allt på lång sikt, vara svåra att förutse. Svedberg skriver: "att balansera mellan dessa ställningstaganden kan många gånger vålla socialsekreteraren stor vanda" (s.23). Svedberg lyfter fram att etiska konflikter och dilemman sällan innebär några enkla lösningar men att det inte går att förbise etiska konflikter på grund av att de är svårhanterliga.

2.1.4 Etiska koder för socialt arbete

Sveriges största fack- och yrkesförbund Akademikerförbundet SSR har tillsammans med Blennberger utgivit en etisk kod för yrkesverksamma inom socialt arbete i Sverige. Detta presenteras i *Etik i socialt arbete, en etisk kod för socialarbetare* (Blennberger, 2017). Syftet med en etisk kod är att öka förutsättningarna för ett framgångsrikt socialt arbete. En etisk kod är viktig då yrkesverksamma ställs inför en mängd olika bedömningssituationer som innehåller etiska överväganden. Eftersom arbetet ofta utgör en maktdominans gentemot klienter och olika beslut påverkar människors liv, är det viktigt att det finns en samstämmighet gällande värderingar inom socialt arbete. En etisk kod syftar till att uppmärksamma etiska problem och ge insikt om etiska normer. SSR menar att det är viktigt att ha en etisk observans i organisationen, vilket en etisk kod bidrar till. Det kan exempelvis handla om hur man bemöter människor och vilken grundinställning den professionella ska ha till klienter (ibid.).

Exempel på etiska problem som kan uppstå i det sociala arbetet är att behålla en lojalitet gentemot den verksamhet man arbetar inom, trots att man finner att riktlinjer och villkor för arbetet strider mot välgrundad kunskap och klienternas bästa (Blennberger, 2017). Ytterligare ett exempel är konflikten som kan uppstå då socialarbetaren å ena sidan värnar om vissa klienter och samtidigt ska beakta närståendes eller andras intressen. Konsekvenser som uppstår i och med etiska problem kan vara roll- och lojalitetskonflikter för socialarbetaren. Socialarbetaren kan även få en negativ personlig utveckling i arbetet, genom att bli okänslig eller få bristande empatier (ibid.). Den etiska koden syftar till att ge den yrkesverksamma inom socialt arbete en tydlig bas för etiska problem som kan uppstå i arbetet. SSRs etiska riktlinjer utgör en del av grunden för socialt arbete och är därmed inte valbara för yrkesverksamma (Blennberger, 2017).

De etiska riktlinjerna tar även upp etiska egenskaper för socialarbetare som är viktiga i arbetet och hur man är som person i sin professionella roll (Blennberger, 2017). Inom etiken talar man om dygder, som är förvärvade och stabila egenskaper och innebär en disposition eller vana att välja det rätta handlandet (ibid.). Exempel på egenskaper som är viktiga för en socialarbetare är en grundhållning av respekt, jämlikhet och vänlighet, empati, engagemang och ansvarstagande, rättskänsla, balanserat

omdöme och saklighet. Författaren betonar vikten av att ett kvalificerat socialt arbete kräver kompetens och att flera egenskaper handlar om moralisk och personlig mognad (ibid.).

2.2 Internationell forskning

2.2.1 National Association of Social Workers

Det finns även internationella etiska koder som liknar SSRs etiska kod. National Association of Social Workers (NASW, 2017) är en organisation bestående av professionella socialarbetare i hela världen. Syftet med NASW är att stärka och förena yrket, främja utvecklingen av socialt arbete och bidra till en sund socialpolitik. NASW har skapat en internationell etisk kod för socialarbetare och denna kod är relevant för alla inom socialt arbete och även för socionomstudenter. Den är avsedd att fungera som ett stöd och en riktlinje för socialarbetare i det vardagliga sociala arbetet. Det sociala arbetet baseras på etiska kärnvärden som utgör grunden för det sociala arbetets syfte. Koden erbjuder en uppsättning värderingar och principer som ska vägleda socialarbetaren när ett etiskt dilemma uppstår. De breda etiska principer NASW listar är social rättvisa, värdighet för människan, betydelsen av mänskliga relationer, integritet och kompetens. Enligt NASW bör alla verksamma inom socialt arbete sträva efter att uppnå dessa principer (ibid.).

2.2.2 Accounting for Ethical Difficulties in Social Welfare Work: Issues, Problems and Dilemmas

Banks och Williams (2005) har intervjuat 32 stycken socialarbetare i England om deras syn och upplevelser kring etiskt svåra situationer som uppstår i det praktiska arbetet. Intervjuerna var semi-strukturerade och för att öka möjligheterna att intervjupersonerna talade om det de kände för, valde författarna att använda orden ”dilemma” och ”problem”.

Banks och Williams (2005) förklarar inledningsvis att de centrala frågorna inom etik är normativa frågor, ”vad ska jag göra?” och ”hur ska jag göra?”. Etik handlar om hur människor behandlar varandra och deras omgivning, vilka handlingar som bedöms som rätt eller fel, och vilka karaktärsdrag som är bra eller dåliga. För professionella handlar etik om hur de ska bemöta och handla i relation till servicetagare och andra. Frågor som hur mycket inflytande och självbestämmande servicetagare ska ha eller hur man ska kunna tillgodose deras behov i relation till resurser och kostnader, är några frågor som professionella ställs inför.

Banks och Williams (2005) redovisar hur intervjupersonerna själva beskriver etiska svåra situationer och resultatet visar att flera av intervjupersonerna använder något som författarna kallar ”etiskt språkbruk”. När intervjupersonerna skulle beskriva sina upplevelser av etiska dilemman använde de sig utav ord som de själva relaterar till etik. Det handlade om ord som rättighet, moral, respekt och ansvar. Några av intervjupersonerna beskrev även sina känslor kopplade till de etiskt svåra situationerna. Frustration, skam och ilska var känslor som flera av intervjupersonerna kände i samband med svåra situationer. Författarna förklarar även att några intervjupersoner inte explicit uttryckte vad de kände men att det visade sig genom deras sätt att berätta, både genom talet men även kroppsspråket.

Det går heller inte att säkert veta om intervjupersonerna som inte talade om känslor uttryckligen inte kände frustration, ånger eller skam kring etiskt svåra situationer. Det kan handla om att dessa intervjupersoner helt enkelt inte velat dela med sig av det i intervjun (Banks & Williams, 2005).

Resultatet visade även att de etiska svåra situationerna som intervjupersonerna ombads att berätta om hade olika karaktärer och former. Författarna kunde urskilja tre perspektiv på etiskt svåra situationer: *etisk svårighet*, *etiskt problem* och *etiskt dilemma*. *Etisk svårighet* definierar författarna som en situation som har en etisk dimension, men det innebär inte något beslutsfattande för personen i fråga. Ett *etiskt problem* innefattar en svår situation där ett beslut måste tas. Det finns inget dilemma för personen som ska fatta beslutet, då det är tydligt vilket beslut som är det rätta. Ett *etiskt dilemma* innebär att ett beslut måste tas, och att det är svårt att avgöra vilket val som är rätt eftersom båda valen är lika ovälkomna (Banks & Williams, 2005). Författarna förklarar även att några av de etiska problemen som intervjupersonerna berättade om kan sammanfogas till etiska dilemman. Först när ett etiskt dilemma lösts kan det bli rekonstruerat som ett etiskt problem. När ett etiskt dilemma har lösts har ett beslut tagits efter mycket funderade och ett av alternativen har bedömts varit det bättre alternativet, trots att inget av alternativen varit önskvärda (ibid.).

Banks och Williams (2005) har en förhoppning om att denna sorts empiri, som härstammar från professionellas upplevelser, kommer att utökas. Författarna betonar vikten av att ta del av professionellas upplevelser och erfarenheter av etiskt svåra situationer som uppstår i praktiken, snarare än att fokusera för mycket på fiktioner av etiska dilemman som ofta presenteras i etiklitteraturen.

Författarna förklarar att studenter inom socialt arbete redan under studietiden bör få tillgång till diskussionsgrupper och ges möjlighet att diskutera och reflektera kring etiska dilemman som kan uppstå i det sociala arbetet. Även socialarbetarens identitet är något som behöver diskuteras, då det oftast förknippas med moral och etik. Det finns en dubbelhet i socialarbetarens professionella roll, där hen ska verka både som hjälpare och myndighetsutövare. Genom att kritiskt diskutera och reflektera kring komplexiteten i identitet och roller inom det sociala arbetet minskar risken för klientförtryck (ibid.).

2.2.3 The Experiences of Frontline Staff Working with Children Seeking Asylum

I artikeln *The Experiences of Frontline Staff Working with Children Seeking Asylum*, presenterar författarna Dunkerley, Scourfield, Maegusuku-Hewett och Smalley (2005) resultatet från en undersökning som genomförts i Wales under år 2005. Resultatet som presenteras härstammar från en undersökning där asylsökande barn och unga samt professionella har deltagit, men i denna artikel fokuserar forskarna endast på resultatet från intervjuerna med dem professionella. Sammanlagt deltog 62 personer från olika professioner, bland annat socialarbetare från myndigheter, poliser och lärare. Samtliga av dessa arbetar i det författarna kallar ”Front line of the asylum process”, i det direkta mötet med flyktingar. Empirin har samlats in genom både semi-strukturerade intervjuer och fokusgrupper. Undersökningen syftar till att identifiera spänningar och de professionella dilemmanas karaktär i

arbetet med barn och unga som söker asyl. Författarna påpekar att flera av de svårigheter som professionella ställs inför i arbetet med asylsökande barn härstammar från barnens svårigheter. Om professionella inom välfärden ställs inför etiska dilemman och frustration är det inget att jämföra med mot vad asylsökande barn ställs inför (Dunkerley et al., 2005).

Dunkerley et al. (2005) presenterar resultatet i flera teman som identifierats. Ett utav dessa teman var komplexiteten inom politiken. Flera av intervjupersonerna upplevde stora utmaningar i arbetet då lagstiftningen ofta ändrades. En socialarbetare uppgav att regeringen inte var till någon hjälp och att invandringpolitiken ofta förändrades. Socialarbetaren uppgav även att de arbetar förebyggande och informerar asylsökande om lagstiftningen för att hjälpa dem, men även professionella inom välfärden har svårt att hänga med i ändringarna av lagstiftningen.

Ytterligare något som intervjupersonerna upplevde som en svårighet var att hantera hur både ensamkommande barn och barn i familjer blev förflyttade från en plats till en annan. En projektledare inom bostadsavdelningen på en myndighet berättade att det är svårt att möta barn som plötsligt får flytta från en plats där de har skapat ett liv, eftersom de har funnit vänner och de är lyckliga. Det handlar inte bara om att barnen måste flytta från en bostad till annan utan det är många faktorer runt om barnen och familjerna som påverkas, till exempel att barnen får byta skola flertal gånger (Dunkerley et al., 2005).

En etiskt svår situation som flera av intervjupersonerna talade om var att lagstiftningen, tillsammans med nya procedurer och processer som uppstår från lagstiftningen, äventyrade några av grundprinciperna i intervjupersonerna profession. En av intervjupersonerna som arbetar på en myndighet med asylsökande exemplifierade med att behöva vräka familjer som inte fått tillstånd att stanna i landet. Intervjupersonen förklarade att hon kunde hantera sådana situationer men att flera i hennes team upplevde det svårare. Intervjupersonen uppgav att terapi och handledning var något som hon och hennes team arbetade med för att kunna hantera svåra situationer (Dunkerley et al., 2005). En socialarbetare uppgav att hennes roll att säkerställa att barnen får ta del av välfärden äventyrades på grund av beslut som tagits på annat håll. Hon förklarar att asylprocessen tar lång tid och det värsta var att ge negativa besked till barn. Hon ställer sig frågande till hur man ska förklara för ett barn som kommit hit vid fyra års ålder att de nu behöver lämna landet vid åtta års ålder? Författarna konstaterar att det uppstår problem för professionella i och med asylsystemet och att flera professionella ifrågasätter politiken och pratar om etiska konflikter kring deras roller. Studien visar även att de professionella inte accepterar systemet men att de gör vad de kan inom ramen av det för att ge människor bästa möjliga stöd (Dunkerley et al., 2005).

Dunkerley et al. (2005) lyfter även en intressant fråga kring om asylsökanden fundamentalt skiljer sig från andra områden. Finns det etiska dilemman som även existerar inom andra delar av välfärdsstaten? Författarna pekar på att i arbetet med asylsökande barn möter professionella barn som utvisas eller som går hungriga på grund av avslag på ekonomiskt bistånd. Sådana scenarion är inget som professionella möter i arbetet med brittiska medborgare. Författarna menar att medborgarskap är

grundläggande för att få ta del av välfärden och asylsökande har ännu inte fått medborgarskap. Professionella som arbetar med barn som har medborgarskap ställs inför dilemman som bland annat rör placering utanför hemmet och tjänster. Professionella kan dock lita på att det finns en grundnivå av vård och skydd för dessa barn i och med barnavårdslagstiftningen. Asylsökande barn och ungdomar är särskilt utsatta och konsekvenserna av att barnen förflyttas, får byta skola och flytta från sina vänner samt vänta på beslut om asyl, är djupgående. Med bakgrund mot detta menar forskarna att det viktigt att lära av de dilemman och den frustration professionella upplever i arbetet med asylsökande barn (ibid.).

2.3 Sammanfattning och implikationer för denna studie

Den tidigare forskningen som presenterats är värdefull och intressant på många sätt då samtliga berör etik i socialt arbete, dess komplexitet och vikten av etik och moral. Nedan följer en kort sammanfattning över det som vi anser mest relevant och väsentligt för vår studie.

Astvik och Melins (2013) studie om överlevnadsstrategier och coping inom socialt arbete bidrar med kunskap om olika strategier och dess innebörd. För oss bidrar studien med ökad förståelse för hur dessa strategier påverkar varandra, arbetet och även socialsekreteraren.

Blennberger (2002) talar om vikten av forskning inom etik för socialt arbete och att socialt arbete bygger på etiska värden och normer. Författaren lyfter även kritiken mot det sociala arbetet och det författaren resonerar kring som samhällets mått på empati och moraliska känslighet, är för oss något som är väldigt intressant. Från Blennbergers studie tar vi med oss att etik utgör en stor del av det sociala arbetet och att det uppstår etiska problem och dilemman som är komplexa och svåra.

Svedbergs (2004) undersökning visar att etiska dilemman medför ett stort behov av att reflektera och diskutera dessa. Svedberg förklarar även att svåra ställningstaganden som etiska dilemman kan innebära, kan medföra konsekvenser för socialsekreteraren. En av anledningarna till att etiska dilemman medför behov av reflektion och diskussion, tror vi har och göra med att etik bygger på värden och normer, och att socialarbetarens normer och värderingar ofta grundar sig i personliga värden och normer, och inte bara ur yrkesetiska riktlinjer eller etiska koder. Behovet av att reflektera över etiska dilemman kan alltså ha att göra med att socialarbetaren blir berörd även personligen.

I Banks och Williams (2005) studie visar socialarbetarna känslor när de talar om etiska dilemman vilket även det visar att etiska dilemman påverkar och berör socialarbetare på flera olika plan. Studiens resultat kring olika former av etiskt svåra situationer är intressant och kan hjälpa oss att tolka och förstå vad i respondenternas berättelser som är etiska dilemman, och vad som anses vara ett etiskt problem eller svårighet.

Dunkerleys et al. (2005) studie har ett liknande syfte som vår studie, vilket gör att studien blir väldigt relevant och intressant för denna studie. Författarna kunde urskilja flera etiska dilemman som uppstår på grund av olika faktorer. Bland annat aktualiserades etiska dilemman på grund av komplexiteten inom politiken och genom att lagstiftningen ständigt förändrades. Studien utfördes i

Wales men resultatet för oss in på tankar kring hur politiken i Sverige påverkar etiska dilemman som socialsekreterare får möta. Slutligen ställer sig författarna frågan om etiska dilemman som uppstår i arbetet med ensamkommande barn och unga, även förekommer på andra områden inom välfärdssektorn.

3. Teoretisk ansats

I följande avsnitt kommer teorier om coping och etik att presenteras. Teorin om coping uppkom i våra tankar redan i inledningsfasen av denna studie då vi var intresserade av att undersöka hur socialsekreterare hanterade etiska dilemman. Teorin kommer vara ett analysverktyg för att förklara och förstå hur socialsekreterare hanterade etiska dilemman. Den etiska teorin är omfattande och vi har valt att fokusera på den normativa etiken, samt att presentera etiska principer och etiska grundfrågor. Dessa utgör analysverktyg och ger oss en ökad förståelse kring etik och vad etiska dilemman innebär.

3.1 Teori om coping

Gunilla Brattberg (2008) presenterar i sin bok *Att hantera det ohanterbara* att coping är en psykologisk term och översätts till "bemästring" på svenska. Teorin handlar om hur de flesta individer har förmåga men inte kunskap om hur de ska bemästra stressfyllda och känslomässigt krävande situationer. Coping beskrivs som kognitiva och beteendemässiga ansträngningar för att hantera krav som överstiger individens egen förmåga. Enligt Brattberg (2008) har alla människor en grundläggande copingförmåga som formas redan i barndomen och copingförmågan utvecklas under livets gång. En copingstrategi kan innefatta flera olika tillvägagångssätt som en individ tar till för att hantera stress. Brattberg skriver att man inte kan benämna en copingstrategi som bra eller dålig. Copingstrategier som fungerar i vissa situationer fungerar inte i andra situationer. Copingstrategier kan kombineras på en mängd olika sätt och enligt Brattberg finns det ingen copingstrategi som fungerar i alla situationer.

Inom coping benämns två olika kategorier för att hantera stressande situationer. Den första kallas för *yttre stress* och innebär att individer påverkar, förändrar eller anpassar omgivningen. Den andra kategorin kallas för *inre stress* och innebär att individer har sitt eget sätt att tolka och därefter reagera på det som händer eller har hänt. Det huvudsakliga syftet med coping är att stärka individens förmåga att hantera fysiska, emotionella eller psykologiska stress som kan uppstå på grund av påfrestande livshändelser eller vardagliga irritationsmoment. En lyckad copingprocess är tänkt att öka individens självförtroende vilket leder till att hans förmåga att motstå och lösa nutida och framtida kriser ökar. Individens sätt att bemästra dessa kriser är enligt teorin det som avgör om en påfrestande händelse kommer leda till ångest, depression och/eller psykosomatiska symptom (Brattberg, 2008).

Vanligtvis delas copingstrategierna in i tre huvudområden: *problemfokuserad coping*, *känslufokuserad coping* och *undvikandestrategier*. Benämningarna på dessa huvudområden avslöjar vad varje område handlar om. Den problemlösande copingen är målinriktad, uppgiftsorienterad, konkret och innefattar strategier för att samla information, planera, lösa konflikter och fatta beslut. Om det däremot inte går att hitta någon lösning på problemet, riktas fokus på att hantera de känslor som uppstår av situationen. Det handlar då om att acceptera situationen. Den känslufokuserade copingen handlar om att ta hand om sina egna känslor och inre problem. Undvikandestrategier handlar om att

man stöter bort problemen och förnekar att de måste hanteras. Det val av strategi som individen gör är avgörande för om en ska förtränga det som hänt, engagera sig, stänga av, skuldbelägga sig själv eller andra, närma sig det jobbiga eller undvika det (Brattberg, 2008).

Brattberg (2008) förklarar även att det finns *aktiv coping*, *passiv coping* och *försvar*. Den aktiva copingen innebär att individen genom eget initiativ försöker bemästra yttre och inre hot. Brattberg skriver dock att den passiva copingen är vanligare och att detta innefattar omedvetna processer hos individen. Det kan exempelvis handla om att dagdrömma eller önsketänka istället för att hantera faktorerna som upplevs stressfyllda. Försvar beskrivs som en automatisk mekanism som sätts igång när individen måste skyddas från det som skapar ångest. Av dessa tre beskrivs den aktiva copingen som problemlösande, koncentrerad och målmedveten medan den passiva copingen beskrivs som undvikande och ältande. Copingstrategier innebär de åtgärder en person tar till för att hantera en svår situation. En copingstrategi som är positiv för tillfället kan innebära negativa konsekvenser i det långa loppet.

Inom coping talar man även om *anpassning*, hur individen anpassar sig för att hantera svårigheter. Brattberg (2008) skriver om omvandling, *assimilation*, som innebär att individen förändrar omständigheterna utifrån egna önskemål. Anpassning, *ackommodation*, är när individen anpassar sina egna önskemål så att de passar med omständigheterna. Brattberg förklarar att det ibland inte finns någon möjlighet att påverka omständigheterna och då återstår anpassning som det enda alternativet. Detta kallas för positiv coping och medför att individens spelutrymme ökar. Brattberg skriver dock att detta kan leda till ett sammanbrott om det krävs mer anpassning än individen klarar av.

3.2 Etiska principer och grundfrågor

Hermerén (2013) presenterar fyra framträdande principer inom den etiska litteraturen. Dessa är självbestämmandepincipen, godhetsprincipen, skadepincipen och rättvisepincipen.

Självbestämmandepincipen handlar om hur personer själva bör få bestämma över sitt eget liv, förutsättning att det inte går ut över andras självbestämmande och välfärd. Godhetsprincipen syftar till att vi bör göra gott mot andra för att förebygga skada och förhindra sådant som är skadligt för andra.

Skadepincipen innebär en plikt att inte orsaka andra människor lidande eller åstadkomma skada. Den fjärde principen, rättvisepincipen, handlar om att personer bör behandlas eller bedömas lika.

Människovärdesprincipen, alla människors samma rättigheter oberoende av religion och ras och samma rätt att få sina rättigheter respekterade, är en princip som genomsyrar alla principer (ibid.).

Människovärdesprincipen är en grund för andra etiska normer och för det etiska ansvaret överhuvudtaget. Exempel på etiska principer och normer är solidaritet, social rättvisa, humanitet samt demokrati och delaktighet (Blennberger, 2017).

Etikens grundfrågor handlar om människovärdesprincipens innebörd och grund, vad som gör en handling eller regel rätt och vilket slags personer vi bör vara (Blennberger, 2006). Det för oss vidare in på olika teorier inom den normativa etiken.

3.3 Normativ etik

Blennerger (2002) förklarar att normativ etik handlar om ett filosofiskt arbete kring frågor om vilka bedömningar och handlingar vi bör göra och vad som är rätt och fel. Även här finns en distinktion mellan att utveckla normativa teorier eller att utforma en tillämpad etik. Tillämpad etik syftar ett specifikt område eller särskilt problem. Blennerger förklarar att tillämpad etik är aktuell om syftet är att utveckla den etiska bearbetningen inom socialt arbete. Vi kommer att fokusera på normativ etik och även på de inriktningar inom den normativa etiken som anses relevanta för denna studie.

3.3.1 Deontologisk etik

Den deontologiska etiken kallas även för pliktetik och riktar sitt fokus på vad som anses vara våra moraliska plikter (Dunér & Nordström, 2005). Den tyske filosofen Immanuel Kant är den mest kände pliktetikern. Røkenes och Hanssen (2007) förklarar att kärnan inom pliktetiken är ”handla alltid så att du behandlar mänskligheten, oavsett om den framträder i form av dig själv eller i form av någon annan, som ett ändamål i sig, aldrig enbart som ett medel” (s.170).

Anna Dunér och Monica Nordström (2005) ger en definition om vad en plikt innebär och förklarar att det är ”de handlingsföreskrifter som det moraliska övervägandet påbjuder” (s. 43). Olika plikter kan dessutom stå i konflikt med varandra och för att avgöra vilken plikt som är viktigast kan man rangordna plikterna. En något förenklad definition om vad en plikt är ges av Jan-Olav Henriksen och Arne Johan Vetlesen (2013) som förklarar att en plikt är en handling som vi måste göra och om vi inte fullföljer plikten kan det innebära moraliska konsekvenser.

Kant har ett krav på att moraliska handlingsregler ska kunna universaliseras och att det endast är de plikter som kan upphöjas till allmän lag som ska följas (Henriksen & Vetlesen, 2013). Kant ställer sig kritiskt till känslor och lust som avgörande i handlingsalternativ och menar att handla och välja utifrån att en viss situation och som ger vissa fördelar, inte är det rätta sättet att motivera en handling. Kant anser att man alltid ska tänka över ett val eller en handling och ställa sig frågan vad motivationen bakom handlingen är, och om handlingen grundar sig i regler som kan användas i alla andra motsvarande situationer (Henriksen & Vetlesen, 2013).

3.3.2 Dygdetik

Den grekiske filosofen Aristoteles är dygdetikens främste företrädare och etiken har fått ett allt större inflytande inom moralfilosofin sedan 1960-talet. Dygdetiken fokuserar på att göra oss till goda människor och fokuserar på frågan: vilken typ av människa bör jag vara? Denna etik sätter inte handlingar i centrum utan fokuserar på dygder. Dunér och Nordström (2005) beskriver att dygder är personliga egenskaper hos en människa, exempelvis mod, klokhed, måttfullhet och vishet. Røkenes och Hanssen (2007) skriver att dygdetiken riktar sin uppmärksamhet på människan bakom handlingen. Författarna skriver att dygdetiken även kräver att människan reflekterar över sig själv, sitt sätt att vara,

sina behov och känslor samt åsikter, då detta kan påverka samverkan med andra (ibid.). Henriksen och Vetlesen (2013) skriver att människan uppfattar värdekonflikter och dilemman på olika sätt på grund av vår kulturella bakgrund. Detta på grund av att olika bakgrunden leder till olika värdesystem som gör att människor med olika kulturella bakgrunden ser verkligheten genom olika ögon (ibid.).

Steinar Kvale och Svend Brinkmann (2014) beskriver att Aristoteles inte värderade vetenskaplig kunskap eller etiska principer som något nödvändigt för att avgöra vad som är klokt i moraliska frågor. Istället betonas vikten av klokhet och fronesis: "förmågan att bedöma och påverka situationer på ett sätt som leder till ett allmänt hedervärdigt livsbeteende" (ibid., s. 103). Dunér och Nordström (2005) beskriver att en dygd kan ses som en mellanväg mellan två ytterligheter. Författarna belyser ett exempel om snålhet och frikostig, där generositet fungerar som en dygd mellan dessa två egenskaper. Inom dygdetiken anses det att en dygdig person alltid ska undvika ytterligheter och istället ha ett förhållningssätt som kombinerar de två ytterligheterna. Författarna beskriver det som att personen ska ha ett "både och/-tänkande" (Dunér & Nordström, 2005, s. 44).

4. Metodkapitel

I följande metodkapitel presenteras de metodologiska överväganden som har genomförts. Vi kommer att presentera det vetenskapliga perspektiv som vi använt oss utav, studiens forskningsansats och val av metod. Sedan presenteras studiens urval följt av vår förförståelse, studiens litteratursökning, avgränsningar och forskningsetiska överväganden. Vidare följer en beskrivning av studiens datainsamling samt tolkning och analys av den insamlade empirin. I slutet av kapitlet presenteras studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet för att sedan avslutas med en kritisk metoddiskussion.

4.1 Vetenskapligt perspektiv

Syftet med denna studie är att beskriva och förstå socialsekreterares erfarenheter av etiska dilemman som socialsekreterare upplevde i arbetet med ensamkommande barn och unga samt hur socialsekreterare hanterade dessa. Denna studie utgår från den hermeneutiska traditionen och Runa Patel och Bo Davidson (2011) beskriver hermeneutiken som tolkningslära där forskaren studerar, tolkar och försöker förstå grundbetingelserna för den mänskliga existensen. Tittar vi tillbaka på 1600-talet var hermeneutiken en metod för tolkning av religiösa texter. Idag anses hermeneutiken vara en vetenskaplig riktning och moderna hermeneutiker anser att det även går att tolka livsytringar och mänskliga handlingar precis som man tolkar texter och utsagor (ibid.).

Som Patel och Davidson (2011) beskriver är hermeneutiken mångskiftande i vetenskapssamhället och det är inte helt enkelt att ge en precis förklaring av vad som kännetecknar en hermeneutisk ståndpunkt. Framträdande inom hermeneutiken är att mänsklig verklighet är av språklig natur och att man i och genom språket skaffar sig kunskap om det genuint mänskliga (ibid., s. 29). Människors avsikter och intentioner yttrar sig i handlingar och i språk, som hermeneutikerna menar går att tolka och förstå innebörden utav. Hermeneutiker strävar efter att förstå andra människor och livssituationer genom att tolka hur mänskligt liv kommer till uttryck i det skrivna och det talande språket (ibid.).

Røkenes och Hanssen (2007) beskriver hermeneutiken som tolkning av förståelsen och för att kunna förstå en annan människa är det nödvändigt att vi har en inblick i personens världsuppfattning. Även förförståelsen är en viktig del inom hermeneutiken och anses vara en tillgång till att tolka och förstå det studerade objektet. Förförståelsen innebär att vi förstår andra mot bakgrund av våra egna känslor, erfarenheter, tankar och den kultur vi lever i (Røkenes & Hanssen, 2007, s.14).

Vid analysen av empirin kommer den hermeneutiska traditionen vara vägledande. Vi kommer fokusera på meningstolkningen, vilket innebär att forskaren försöker sätta sig in i respondenternas verklighet och se denna ur deras ögon. Forskaren strävar då att ta reda på upplevelserna som respondenterna berättar om, vilket innebär att respondenternas sanning står i fokus snarare än den allmängiltiga sanningen (Thomassen, 2007). När man tolkar texten, i vårt fall intervjutexterna, karaktäriseras tolkningen av den s.k. hermeneutiska cirkeln. Man pendlar då ständigt mellan enskilda

delar av texten och dess helhet och får på så sätt förståelse för textens mening. Helheten kan både vara en enskild intervju eller alla sammanlagt. Delarna måste tolkas i ljuset av textens helhet men genom att studera de olika delarna får man en djupare förståelse av materialet (Thomassen, 2007).

Cirkelprocessen kan hålla på under en mycket lång tid men slutar i princip när forskaren kommit fram till ett sammanhang i texten (Kvale & Brinkmann, 2014). I vår analys har vi pendlat dels mellan respondenternas svar, funnit likheter och skiljaktigheter samt analyserat mot valda teorier och även delar av den tidigare forskningen som presenterats, för att förstå delarna av empirin men även helheten.

4.2 Forskningsansats och metod

Utifrån studiens syfte och frågeställningar anser vi att en kvalitativ forskningsmetod med en abduktiv ansats är ett relevant tillvägagångssätt. Kvalitativa forskningsmetoder lämpar sig när forskaren strävar efter att undersöka människors upplevelser, berättelser och livsvärldar. En abduktiv ansats innebär att forskaren blandar sin förförståelse med teorier (Bryman, 2011). Alvesson och Sköldberg (2017) skriver att det är viktigt att komma ihåg att abduktion inte är någon ”mix” mellan induktion och deduktion, utan abduktionen tillför nya och helt egna moment. Induktion utgår från empiri och deduktion utgår från teori. Den abduktiva ansatsen utgår från empiriska fakta, precis som induktionen, men abduktionen avvisar inte teoretiska förföreställningar och närmar sig därmed en deduktiv ansats (ibid.). Under processens gång utvecklas dels det empiriska tillämpningsområdet successivt och dels justeras och förfinas även teorin (ibid.). En abduktiv ansats möjliggör att studien har ett teoretiskt ramverk och samtidigt låter empirin stå i fokus och vara styrande för resultatet (Bryman, 2011). I en studie där etiska dilemman hos enskilda individer behandlas är det svårt att i förväg bestämma vilken teori som kommer passa in för att tolka och analysera resultatet eftersom respondenterna kan ha skilda upplevelser.

För att uppnå studiens syfte har vi genomfört kvalitativa semistrukturerade intervjuer. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att genom den kvalitativa forskningsintervjun vill forskaren förstå världen genom den intervjuades ögon och forskningsintervjun lämpar sig väl när individers unika uppfattning om händelser i deras liv efterfrågas. Ytterligare en fördel med semistrukturerade intervjuer är att intervjupersonen får utrymme att forma sina egna svar utan att styras av intervjufrågor allt för mycket. För att uppnå studiens syfte var det viktigt att intervjupersonerna får det utrymmet. Inför intervjuerna skapades tre olika teman baserade på studiens frågeställningar som formade studieguiden. Dessa teman ansågs relevanta för att få fram värdefull empiri för studiens syfte. Utan tydliga teman riskerar intervjun att sväva iväg och det material som behövs för att besvara studiens frågeställningar riskerar att utelämnas (Bryman, 2011).

4.3 Urval

Studien har ett målinriktat urval där respondenterna är socialsekreterare som arbetade med

ensamkommande barn och unga under 2015/2016 i Västmanlands län. Ett målinriktat urval är en form av ett icke slumpmässigt urval och inom metoden är det vanligt att vissa grupper ur populationen har större chans att komma med i studien än andra (Bryman, 2011)

Vi valde att avgränsa oss till respondenter från Västmanlands län. Anledningen till varför vi valde just Västmanland, var att Agnes hade sin verksamhetsförlagda praktik i en kommun i länet. Maja hade sin praktik inom Stockholms stad, och båda hade under praktiken uppmärksammat att situationen 2015 var fortfarande något som diskuterades på arbetsplatserna. Vi stod då i valet att avgränsa oss till Stockholm eller Västmanlands län. Valet blev Västmanlands län då länet tog emot 1030 ensamkommande barn och unga under 2015, vilket är ett högt antal jämfört med tidigare och senare år. Vi bedömde också att Västmanlands län skulle ge oss en bredare bild av problematiken då länet innefattar små kommuner till en av Sveriges största städer.

För att få kontakt med respondenter som kunde tänkas vara aktuella för studien kontaktades alla berörda enhetschefer i Västmanlands län. Dessa kom vi i kontakt med antingen genom kommunens växel eller via direktnummer som gick att hitta på respektive kommuns hemsida. Enhetscheferna kunde ge oss en tydlig bild över hur många socialsekreterare som arbetade med ensamkommande barn och unga under 2015/2016. Redan vid en första kontakt med enhetscheferna meddelade fem av tio kommuner att det inte fanns någon socialsekreterare kvar på arbetsplatsen som arbetade med ensamkommande barn och unga under 2015/2016, och därmed kunde de inte svara på våra frågor. Vårt ursprungliga mål var att finna en respondent från varje kommun, men då detta inte var möjligt på grund av att flera socialsekreterare hade slutat, fick vi tänka om. Vi fick ihop sju respondenter från fem kommuner, där två kommuner genererade två respondenter vardera. Vi bedömde att det inte skulle påverka studien att respondenterna arbetade i samma stad, då syftet inte varit att belysa just socialsekreterare i Västmanlands län, utan den enskilde socialsekreterarens erfarenheter. Vi fick kontakt med studiens respondenter på olika sätt. Antingen fick vi direktnummer från enhetschefen till tänkbara respondenter eller så tog enhetschefen kontakt med berörda respondenter som i sin tur fick höra av sig till oss. Vi valde att anpassa oss efter vad enhetscheferna i respektive kommuner föreslog och det slutade med att vi fick ihop sju respondenter från fem av Västmanlands kommuner. Ursprungligen var åtta intervjuer inbokade men på grund av sjukdom ställdes en intervju in och intervjupersonen drog sig därmed ur studien. Det var tyvärr inte möjligt att ersätta denna intervju då det inte fanns möjlighet att få kontakt med någon fler socialsekreterare som arbetade med ensamkommande barn och unga under 2015/2016 i Västmanlands län.

Bryman (2011) skriver att man genom insamling av empiri strävar efter en teoretisk mättnad. Detta innebär att fler intervjuer inte skapar några nya kategorier att dela in empirin i, utan all empiri går att dela in i uppkomna kategorier. I och med detta kan forskaren skapa hypoteser utifrån kategorierna som skulle stämma in på ett större urval. Vi anser att vi med det insamlade materialet från de sju genomförda intervjuerna har uppnått en teoretisk mättnad. Samtliga intervjuer har kunnat kategoriseras på samma sätt och det fanns inget behov av att skapa några nya kategorier. Empirin från

de genomförda intervjuerna berör därmed samma områden och därför kan vi anse att vi uppnått en teoretisk mättnad.

4.4 Förförståelse

Vår förförståelse kring ämnet etiska dilemman och situationen 2015/2016 härstammar främst från vår verksamhetsförlagda praktik på två olika socialtjänster under höstterminen 2017. Maja hade sin praktik på en socialtjänst inom Stockholm Stad och Agnes var på en socialtjänst i en mindre ort i Västmanland, båda inom barn- och ungdomsenheten. Vid diskussioner om våra erfarenheter från praktiken fann vi det gemensamt att på båda arbetsplatserna fördes det fortfarande en diskussion om flyktingsituationen som rådde under 2015/2016. Det blev tydligt att socialsekreterare än idag, två år senare, påverkas av situationen och att det fanns ett behov av att ventileras om erfarenheter och upplevelser kring situationen 2015/2016. Vi har även genom socionomprogrammets tidigare terminer berört ämnet etik ett flertal gånger och under vår studietid har vikten av socionomers etiska egenskaper tydligt belysts. Ingen av oss har tidigare erfarenheter från arbete med ensamkommande barn och unga.

4.5 Litteratursökning

Under studiens gång har vi inhämtat information från databaserna Ebook Central, EBSCOhost, ASSIA, Soc Index, Google Scholar, Ersta Sköndal Bräckes bibliotek samt söktjänsten DiVA och Västerås stadsbibliotek. I dessa databaser har vi funnit tidigare forskning inom ämnet för vår studie samt teorier som passar vår studies empiri. Våra sökord har varit etiska dilemman, ensamkommande barn och unga, etiska dilemman flyktingsituationen, etiska svårigheter, etiska problem, ethical dilemmas, ethical dilemmas social worker, ethical issues, ethical dilemmas in social work, unaccompanied children, refugee minors och ethical dilemmas refugee, coping. Vi har använt oss av material på både svenska och engelska. Det har varit viktigt för oss att använda oss av material som kan appliceras till nutiden eftersom socialtjänsten är i ständig förändring, vilket har inneburit att vi letat efter källor som helst ska vara skrivna under 2000-talet.

4.6 Studiens avgränsningar

Vi har valt att avgränsa oss till respondenter som arbetade som socialsekreterare som arbetade med ensamkommande under 2015/2016 i Västmanlands län. Det hade varit intressant att kunna utöka studien och en intressant väg att gå hade varit att intervjua socialsekreterare och boendestödjare/behandlingsassistenter på HVB. Tyvärr var tiden för denna studie begränsad till en kort period och vi blev tvungna att avgränsa oss. Eftersom vi har valt att våra respondenter ska ha arbetat med ensamkommande under 2015/2016 har det gjort att vi har fått välja bort några som visat intresse för studien då de inte skulle kunna besvara vårt syfte och frågeställningar. Det var viktigt för oss att det var just socialsekreterarens röst som blev hörd.

4.7 Forskningsetiska överväganden

I enlighet med Lag (SFS 2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor och Vetenskapliga rådets forskningsetiska principer (2002) har studien genomförts med en respekt för den enskilda människan. Vi har lyssnat på respondenternas önskemål, exempelvis vid ett tillfälle under en intervju då respondenten berättade om personliga förhållanden och efteråt bad oss att inte använda det till studien. Självklart respekterades respondentens önskemål.

Forskning är både nödvändigt och viktigt för individens och samhällets utveckling, (Vetenskapsrådet, 2002). Samhället och dess medlemmar har därmed ett berättigat krav på att forskning ska bedrivas, att den håller god kvalitet och inriktas på väsentliga frågor. Detta krav kallas för forskningskravet. Mot detta krav kan ytterligare ett krav ställas, individskyddskravet, som ska skydda individer mot oönskad insyn i till exempel sina livsförhållanden. Individskyddskravet säger även att individer inte får utsättas för fysisk eller psykisk skada, förödmjukelse eller kränkning. Vid forskning ska dessa krav alltid vägas mot varandra, och ansvarig forskare ska väga värdet av det förväntade värdet av kunskapsstillskott mot risker i form av negativa konsekvenser för undersökningsdeltagare (ibid.) Samtidigt skriver Vetenskapsrådet (2002) "det vore närmast oetiskt att avstå från att bedriva forskning kring faktorer som kan komma att t.ex. förbättra människors hälsa och villkor, undanröja fördomar eller höja människors medvetenhet om hur de på ett rikare sätt kan utnyttja sina egna resurser" (s.5). Vi anser inte att individskyddskravet äventyras i denna studie, då studiens utformning möjliggör för respondenterna att själva berätta det dem vill berätta genom öppna frågor. Detta hoppas vi ska leda till att respondenterna inte känner sig tvingade att svara på känsliga frågor, utan hen får själv avgöra vad som är lämpligt att berätta.

Vetenskapsrådet (2002) skriver även att vad som anses vara etiskt känsligt kan variera från samhälle till samhälle och från en tid till en annan men att utgångspunkten bör vara vad man kan anta de berörda och deras efterlevande kan uppfatta som obehagligt eller kränkande. Studien handlar trots allt om etiska dilemman, vilket i sig kan vara ett känsligt ämne, och därför kommer respondenternas identiteter att undanröjas. Varje intervjuperson fick en kod i transkriberingen som även användes i studien, exempelvis respondent 1. På detta sätt kan ingen respondent få sin identitet röjd. Vi har även noga övervägt vilken information som ska redovisas i resultatet, då flera av respondenterna arbetar i små kommuner vilket ökar risken att respondenterna kan identifieras. Exempelvis valde vi att inte delge sådan information som var specifik för just den kommunen, för att inte avslöja vilken kommun respondenten arbetade i.

För att genomföra studien på ett etiskt korrekt sätt övervägdes CODEX fyra huvudkrav. Dessa fyra huvudkrav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Dessa krav har i syfte att ge normer och förhållandet mellan forskare och undersökningsdeltagare så att vid en konflikt kan en god avvägning ske mellan forskningskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002). När respondenter till studien valts ut skickades ett informationsbrev ut till varje enskild respondent. I informationsbrevet framgick det vad studien syftar till att undersöka, att deltagandet är

frivilligt och att det när som helst kan avbrytas, att intervjun kommer att spelas in, att respondenternas identitet kommer att undanröjas samt att empirin enbart kommer användas i forskningssyfte. Vid intervjutillfället inhämtade vi ett muntligt samtycke av respondenterna.

4.8 Genomförande av datainsamling

Studiens material har samlats in via sju intervjuer med socialsekreterare i Västmanlands län. Inför intervjuerna förbereddes en intervjuguide baserad på tre teman som formades utefter studiens frågeställningar. Frågorna i intervjuguiden var kopplade till dessa tre teman och respondenten blev informerad om upplägget. Frågorna besvarades av alla socialsekreterare med varierande utförlighet. Innan intervjuerna genomfördes skickades ett mejl med information om studiens syfte och frågeställningar ut till de medverkande socialsekreterarna. Det visade sig att några av socialsekreterarna hade förberett sig genom att läsa mer om vad etiska dilemman innebär. Detta kan ha påverkat studiens empiri då några socialsekreterare var mer förberedda och reflekterande än andra. Överlag framkom det värdefull empiri från samtliga intervjupersoner.

Intervjuerna har genomförts på socialsekreterarnas arbetsplats där de själva fått välja rum, men ett önskemål från oss har varit att intervjun ska ske på en ostörd och lugn plats. Intervjuerna har varierat i längd, allt från 45 min till 65 min, trots att vi utgått från samma intervjuguide. En förklaring till att några intervjuer har blivit längre än andra är att intervjupersonerna har fått styra själva över vad och hur mycket de vill berätta och några har haft många intressanta erfarenheter att dela med sig. För att begränsa intervjuerna något har vi i största möjliga mån försökt hålla oss till en tid under 60 minuter. Detta för att få en hanterlig mängd material att arbeta med. Inför intervjuerna fördelades olika ansvarsområden mellan oss. Av de sju intervjuerna som genomförts var Maja ansvarig för fyra, Agnes ansvarade för tre och båda har deltagit vid samtliga intervjuer. Att vara intervjuansvarig innebar att man ställde frågor utifrån intervjuguiden och strukturerade upp intervjun. Den som inte var ansvarig under intervjun hade i uppgift att anteckna och ställa följdfrågor som den intervjuansvariga missade. Några av socialsekreterarna talade självgående och berörde därmed frågor som inte ännu inte hunnit ställts. När detta hände valde försökte intervjuansvarig att återkoppla till frågan för att eventuell ny information skulle framkomma. På grund av att vi är oerfarna som intervjuare är det möjligt att en van intervjuare fått fram mer detaljerade och innehållsrika svar. Trots vår oerfarenhet genererade intervjuerna en rik empiri som vi är väldigt tacksamma och nöjda över.

Intervjuerna spelades in på två olika mobiltelefoner för att säkerställa att inget material skulle gå förlorat vid förlust av någon telefon. Detta godkändes av samtliga respondenter innan intervjuerna påbörjades. Samtliga intervjuer har samma dag överförts till två olika datorer och raderats från mobiltelefonerna. Samtliga respondenter har fått tagit del av citaten från respektive respondent som kommer att användas i studien. Därmed fick respondenterna möjligheten att godkänna, redigera eller ta bort de använda citaten.

4.9 Genomförande av tolkning och analys

Samtliga intervjuer transkriberades vilket innebär att materialet har transformerats från ljudform till skriftlig form (Kvale & Brinkmann, 2014). Detta genomfördes så snabbt som möjligt efter att intervjuerna var klara då vi fann det viktigt att direkt genomföra detta eftersom intervjuerna då var färskare i minnet. Detta kan leda till att materialet kan tolkas bättre och transkriberingarna kan innehålla information som inte framkommer i inspelningarna, exempelvis betydelsefulla blickar eller andra typer av signaler som får betydelse i resultatet (ibid.). Materialet transkriberades ordagrant med undantag för ord som "ehm" och "mm". Detta gjorde vi för att dessa ord inte har betydelse för studiens syfte och för att vara mer tidseffektiv i transkriberingarna. Agnes transkriberade fyra av de genomförda intervjuerna och Maja transkriberade tre. Vi försökte att i största möjliga mån transkribera intervjuer där vi själva varit ansvariga. Vi var överens om att detta kunde leda till att transkriberingen blev mer tidseffektiv och innehållsrik på dolda signaler då den ansvariga kan ha varit mer uppmärksam under intervjun.

När transkriberingarna var genomförda valde vi att direkt koda materialet. Vi började med att läsa igenom transkriberingarna flertal gånger och markera allt som kunde delas upp i olika teman. Vi bestämde att båda skulle läsa igenom alla transkriberingar för att minska risken att gå miste om något som kan användas i resultatet. Vid kodningen kommenterade vi även de tankar och funderingar som dök upp. Vår idé från början var att använda de tre teman vi använt i intervjuguiden som var uppdelade i form av etiska dilemman som uppstod i arbetet med ensamkommande under 2015/2016, hur dessa dilemman hanterades och hur socialsekreteraren berördes av de etiska dilemman som uppstod. När kodningen var genomförd utmynnades fem teman där de tre ursprungliga temana istället integrerades i de nya. Studiens första tema heter "etiska dilemman i arbetet med andra myndigheter", andra temat har vi valt att kalla "etiska dilemman i en politiskt styrd organisation", tema tre heter "etiska dilemman i möten med barn och ungdomar", tema fyra heter "etiska dilemman kring att inte följa lagen" och studiens sista tema har vi valt att kalla för "hantering av etiska dilemman". Dessa fem teman var återkommande under intervjuerna trots att vi använde oss av andra teman i intervjuguiden.

4.10 Validitet och reliabilitet

Vid en samhällslig forskning är det ett krav att mäta validitet och reliabilitet. I kvalitativ forskning innebär validiteten att forskaren mäter det som avser att mätas i (Kvale & Brinkmann, 2014). För att en studie ska ha hög validitet bör den ha en väl underbyggd teori, en adekvat forskningsdesign och forskningsmetod. Det är även viktigt att respondenterna är tillförlitliga och att intervjuerna håller hög kvalitet med noggrann utfrågning (Bryman, 2011). För att öka studiens validitet har vi valt att återge respondenterna de citat som vi valt att använda oss utav i resultatet. Respondenterna har således fått möjlighet att bekräfta att vi har uppfattat dem rätt och att citatet är korrekt återgivet.

Reliabilitet är ett mått som avgör om studien skulle få samma resultat om den genomfördes en gång till. Då vi genomfört en kvalitativ undersökning kan det vara svårt att uppnå hög reliabilitet eftersom

mycket beror på den sociala kontexten. Det kan vara svårt att upprepa reflektioner kopplat till känslor som uppkom hos respondenten under intervjun. Bryman (2011) förklarar det som att det inte går att "frysa" en social kontext och därför är det svårt, om inte omöjligt, att upprepa intervjun och få fram samma resultat. För att studien ska uppnå en hög grad av reliabilitet krävs det även att intervjufrågorna är tydliga och konkreta för att det ska vara möjligt att upprepa. Vår intervjuguide skulle kunna fungera vid upprepning av studien med andra respondenter, men det finns en risk att svaren skulle bli annorlunda eftersom det inte finns någon garanti för att frågorna skulle leda till samma svar. Däremot tror vi att om samma frågor skulle ställas till samma respondenter igen, skulle svaren bli detsamma. För att öka studiens reliabilitet har vi försökt att ge en sån noggrann beskrivning som möjligt över studiens tillvägagångssätt.

4.11 Generaliserbarhet

Generaliserbarhet handlar om resultatet kan överföras till andra undersökningsspersoner, situationer och kontexter (Kvale & Brinkmann, 2014). Bryman (2011) förklarar att för att forskning ska kunna vara generaliserbar bör urvalet i den kvalitativa undersökningen vara slumpmässigt. Vår studie har ett målstyrt urval vilket i enlighet med Bryman innebär att resultatet i denna studie inte går att generalisera.

Kvale och Brinkmann (2014) diskuterar kritiken mot generaliserbarhet inom kvalitativ forskning, och en vanlig invändning är att det finns för få intervjupersoner för att resultaten ska kunna generaliseras. Författarna redovisar att synen på generaliserbarhet inom kvalitativ forskning skiljer sig åt mellan olika vetenskapliga ansatser. Författarna förklarar att pragmatiska, konstruktionistiska och diskursiva ansatser antyder att kunskap är socialt och historiskt kontextualiserade former av förståelse och handling i den sociala världen (ibid., s.310).

Kvale och Brinkmann (2014) påpekar att generaliserbarhet inom kvalitativ forskning nödvändigtvis inte behöver handla om generalisering i största allmänhet, utan att resultat från en intervju kan överföras till andra, relevanta situationer. Även om vår empiri härstammar från socialsekreterares erfarenheter från just åren 2015/2016, går det att argumentera för att om en liknande situation skulle uppstå, kan resultatet i denna studie delvis vara vägledande. Respondenterna har ödmjukt delat med sig av sina erfarenheter vilket kan vara värdefullt att ta del utav för socialsekreterare i Sverige som arbetar med ensamkommande barn och unga och även för chefer på socialkontoren. Det kan vara nyttigt att veta vad respondenterna upplevde för etiska dilemman och svårigheter i arbetet under 2015/2016, för att öka möjligheterna för socialsekreterare att kunna möta och hantera etiska dilemman om en liknande situation skulle uppstå.

Det går dock inte att undgå att generaliserbarheten hade kunnat vara högre om studiens haft ett större antal respondenter. Samtidigt har respondenterna berört liknande ämnen i intervjuerna och vi tror inte att några nya fenomen eller teman skulle uppstå om fler respondenter deltagit, vilket, som tidigare nämnt, innebär att vi uppnått teoretisk mättnad (Bryman, 2011). Självklart hade berättelserna

om etiska dilemman blivit fler vid fler antal intervjuer, men vi tror att dessa hade berört samma områden som våra respondenter gjort (Patel & Davidson, 2011).

Utgår vi det som Kvale och Brinkmann (2014) antyder, om att generaliserbarhet inom kvalitativ forskning kan handla om att resultat från en intervju kan överföra till andra relevanta situationer, kan vi se att denna studie kan generaliseras.

4.12 Metoddiskussion

Valet av en kvalitativ forskningsmetod och semi-strukturerade intervjuer anser vi har varit det lämpligaste tillvägagångssättet för att uppnå studiens syfte. Genom intervjuerna har vi fått tagit del av respondenternas generösa berättelser om deras upplevelser av etiska dilemman. Vi funderade på att använda oss utav fokusgrupper där respondenter får möjlighet att skapa diskussioner med varandra vilket kan ge en mer kollektiv bild av ett fenomen (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005). Studiens syfte är att beskriva och förstå socialsekreterares upplevelse och hur de hanterade etiska dilemman, och utifrån att vi vill förstå den enskilde individens upplevelser av etiska dilemman, ansåg vi att enskilda intervjuer var mer lämpligt än fokusgrupper. I efterhand kan vi också konstatera att enskilda intervjuer var ett lämpligt tillvägagångssätt och även att dessa har varit semi-strukturerade.

Respondenter har delat med sig personliga och känsliga berättelser som väckt många känslor, och vi tror att vi hade gått miste om de personliga och individuella aspekterna i en fokusgrupp. Om vi istället hade valt en kvantitativ forskningsmetod, med exempelvis en enkätundersökning, hade vi förmodligen nått ut till fler respondenter och därmed kunnat öka studiens generaliserbarhet. Enkäter hade dock begränsat respondenternas möjlighet att berätta om deras upplevelser, då det hade varit svårt att formulera frågor i en enkät som hade kunnat besvara studiens syfte. Frågor i en enkät ska helst bestå av slutna frågor och dessutom vara lätta att besvara (Bryman, 2011). Ämnet i denna studie, etiska dilemman, kan i många fall vara svårt att beröra och innebära känsliga utsagor. En enkätstudie hade med största sannolikhet inte bidragit med lika mycket empiriskt material som intervjuerna gjorde då samspelet mellan respondenterna och vi som intervjuare har spelat en viktig roll i hur svaren utformats. Följdfrågorna som under intervjun ställdes till respondenterna ledde till reflektion och mer djupgående svar. Med en enkätstudie hade dessa följdfrågor inte varit möjliga att ställa då de berodde till stor del på hur intervjun utspelade sig.

Under de två första intervjuerna märkte vi att respondenterna berörde teman som inte ingick i vår intervjuguide och vi valde då att lägga till några följdfrågor i intervjuguiden inför kommande intervjuer. Exempelvis berättade de två första respondenterna om svårigheter och dilemman i samverkan med andra myndigheter, vilket vi inte hade med oss i vår förförståelse och blev mer intresserade. Därför ställde vi frågan till resterande respondenter: ”Har du upplevt några etiska dilemman i samverkan med andra myndigheter?”. I efterhand kan vi se att det var nyttigt att ändra intervjuguiden då samtliga respondenter faktiskt uppgett flera etiska dilemman som uppstått i samverkan med Migrationsverket. Kanske hade respondenterna berört den frågan ändå, utan att vi

ställt den, precis som de två första respondenterna gjorde. Det faktum att intervjuerna har varierat i längd har som tidigare förklarats berott på att respondenterna själva fått stort utrymme och frihet att styra över samtalet. Samtidigt kan vi se att de kortare intervjuerna inte har genererat lika detaljrika berättelser och exempel. I dessa intervjuer har även fler följdfrågor fått ställas, vilket kan bero på att intervjufrågorna har varit svårt formulerade, eller att respondenten haft svårt att hantera det stora utrymmet som semi-strukturerade intervjuer ger. Det är svårt att säga, men samtliga intervjuer har bidragit med generösa, djupa och värdefulla berättelser.

5. Resultat

I följande avsnitt kommer resultatet från den insamlade empirin att presenteras och resultatet presenteras i sju olika teman. Kapitlet inleds med presentation av studiens respondenter och därefter följer en redogörelse om hur situationen år 2015/2016 såg ut på socialtjänsten baserad på respondenternas berättelser. Vidare följer en redovisning av fem deskriptiva teman som uppkommit under bearbetningen av empirin.

5.1 Respondenterna

Varje intervju inleddes med att vi presenterade oss, vilken skola vi studerar vid samt vår arbetslivserfarenhet från socialt arbete. Därefter bad vi respondenterna att presentera sig själva, utifrån utbildning och arbetslivserfarenhet. Fyra av sju respondenter i denna studie är utbildade socionomer. Resterande tre respondenter har likvärdiga utbildningar inom sociologi och samhällsvetenskap. Tre av studiens respondenter tog sin examen under hösten 2015 och våren 2016 och var under denna period nya på socialtjänsten och även i arbetet med ensamkommande barn och unga. Samtliga respondenter arbetar i dagsläget med ensamkommande barn och unga i mer eller mindre omfattning. Nedan följer en kort beskrivning av respondenternas arbetslivserfarenhet. Vi har valt att inte presentera personliga förhållanden eller presentera vilka arbetsplatser respondenterna har arbetat på, då det skulle äventyra respondenternas identitet.

- Respondent 1 har arbetat inom socialtjänsten med ensamkommande barn och unga sedan hösten 2015. Innan dess arbetade respondenten inom barn- och ungdomsenheten på socialtjänsten.
- Respondent 2 har arbetat på socialtjänsten med ensamkommande barn och unga sedan 2015. Respondenten var då nyexaminerad och detta var respondentens första arbete inom socialtjänsten.
- Respondent 3 började arbeta med ensamkommande barn och unga tidigt under hösten 2015 och detta var hans första arbete inom socialtjänsten.
- Respondent 4 har några års erfarenhet av myndighetsutövning inom olika statliga verksamheter. Hen började arbeta med ensamkommande barn och unga under hösten 2015 och har även arbetat som föreståndare på ett HVB-hem.
- Respondent 5 tog sin examen 2005 och har tidigare arbetat som kurator och med myndighetsutövning på andra områden inom socialtjänsten. Hen började arbeta med ensamkommande barn och unga 2011. Hen har erfarenheter som föreståndare för ett HVB-hem och som myndighetsutövare för ensamkommande barn och unga.
- Respondent 6 har arbetat inom socialtjänsten sedan 2009. Hen arbetade med barn- och ungdomsärenden under hösten 2015 men på grund av personalbrist fick respondenten gå över till att handlägga ensamkommande barn och unga.
- Respondent 7 har varit utbildad socionom i över 20 år och har arbetat på en mängd olika

arbetsplatser med olika uppdrag både inom socialtjänsten och på privatägda företag. Hen började arbeta med ensamkommande barn och unga 2009.

5.2 Situationen 2015

Situationen på socialtjänsten under 2015/2016 har många socialsekreterare färskt i minnet. Det var en tid då många blev sjukskrivna på grund av för hög arbetsbelastning och arbetet liknande ingenting de tidigare varit med om. Många av respondenterna i denna studie berättar om en arbetsplats i kris.

Respondent 2 som var nyanställd inom socialtjänsten berättar hur hen upplevde den arbetsplats hen kom till: ”Jag visste ju redan från start att det var fullt ös från början. Så kom jag hit och det var verkligen som att kastas in i en stormvind och försöka göra det bästa av situationen.”

En stor del av stressen som uppstod berodde på bristen av boenden till de ensamkommande barnen och ungdomarna som kom. Väntrummen hos socialtjänsten fick fungera som sängplatser åt

barnen/ungdomarna och socialsekreterarna hade bara ett fåtal timmar på sig att hitta boenden åt dem.

Respondent 2 berättar om hur arbetet såg ut: ”Det handlade ju bara om att hitta någonstans där barnet kunde vara, ha tak över huvudet, mat i magen och en säng att sova i.” Respondent 1 förklarar att situationen blev så kaosartad på grund av bristande rutiner och erfarenhet:

Det var ju för att det kom så många, så olika myndigheter visste inte, fanns inga klara rutiner. Man visste inte hur man skulle göra och det var väldigt nytt, det var som att man stod där och inte visste någonting, men då handlar det ju om att de bara ska ha mat och tak över huvudet. Vi fick ju skicka ungdomar, upp till ja, hela Sverige, så det var ju väldigt rörigt och ingen visste egentligen hur man skulle göra. (Respondent 1)

Respondent 1 berättar även att kommunen fick 25 barn och ungdomar anvisade i veckan, i 17 veckor i rad under hösten 2015. Respondent 2 berättar att det kunde komma fem fax om dagen där barn blivit anvisade till kommunen och skulle placeras. Alla dessa barn och ungdomar skulle snabbt få ett boende trots att det inte fanns några tillgängliga boenden. Detta ledde till att kommunerna var tvungna att köpa in konsulentstödda företag som bistod med boenden för barnen och ungdomarna. I efterhand visade det sig att flera boenden inte var utredda och godkända, vilket ledde till många omplaceringar eftersom boendet inte uppfyllde de krav som ställts på dem. Respondent 4 berättar vad hen upplever är en lagom ärendemängd per socialsekreterare och hur antalet ärenden såg ut under 2015/2016 samt hur cheferna förväntade sig mer än socialsekreterarna kunde uppfylla:

20 ärenden är kanske normalt för att det ska vara rättssäkert... Jag hade 40 insatser och utöver det så hade vi utredningar också pågående i ärendena. Jag hade kanske sju, åtta utredningar plus 40 pågående ärenden, och sedan andra insatser utöver placeringen, någon kontaktperson och någon öppenvårdsinsats... våra chefer hävdar ju att normalt var 30-35 för ensamkommande, för att andra kommuner hade det så. Men vilket är en orelevant invändning i och med att alla andra socialtjänster också blödde. (Respondent 4)

Respondent 7 berättar om hans liknande situation och hur arbetet fick sämre kvalitet: "Sen var det de med uppföljningar, jag hann ju inte följa upp alla. Man ska ju ha cirka 20-25 ärenden på en tjänst och jag hade ju typ 75 som värst."

Många av respondenterna berättar om den stora personalbrist som rådde på socialtjänster i Västmanlands län. Socialsekreterare fick arbeta många timmar övertid för att se till att alla barn och ungdomar hade en placering. Respondent 6 berättar om tidsbristen som orsakade negativa konsekvenser:

Visst händer det ibland att man kunde reagera just på det här med att vi inte hade tid, jag försökte verkligen att ta det här första placeringsmötet, att åka iväg till familjehemmet när barnet väl hade kommit. Jag kunde inte ta emot dem på stationen och själv åka, men ofta försökte jag boka in ett möte med dem inom max en vecka för de var så utsatta och de visste ingenting. Man gav barnen tak över huvudet och mat för dagen men jag hade oftast ingen mer kontakt med dem om inte familjehemmen ringde och sa att "nu är det problem här". Ibland fick man ju omplacerad snabbt för att det inte funkade. (Respondent 6)

Respondent 6 fortsätter berätta om den stress hen utsattes för i arbetet på socialtjänsten 2015/2016:

Så skulle vi försöka hitta familjehem här omkring och det fanns ju inga, alltså vi fick verkligen sitta i telefon och det kunde vara in i det sista, sista timmen, innan vi fick kanske ett familjehem, ibland fick vi ringa ner till de här transitboendena och säga att 'tyvärr vi kan inte ta emot barnet för vi har ingenstans att placera det' så då fick vi köpa oss tid genom att betala för platsen, men de behövde ju platsen för de tryckte ju hela tiden på nya ensamkommande som skulle in, så att man levde hela tiden i ett stresskaos. (Respondent 6)

Det blir märkbart att det var bristen på boenden som skapade den stressiga arbetssituationen.

Respondent 5 berättar att de i hans kommun hade relativt bra med boenden åt barnen och ungdomarna som kom. Stressen som socialsekreterare i andra kommuner upplevde blev inte lika påtaglig i kommunen där respondent 5 arbetade, hen berättar:

Det vart på rullande band, det kom ett fax, 'okej här kommer det ett barn', vi har ju ett stort boende, vi hade ju mycket platser, så var de i rätt ålder hade vi ju boende. Var det en yngre, då blev det ju och leta familjehem. (Respondent 5)

I en kommun blev missförhållandena så påtagliga att socialtjänsten upprättade flera lex Sarah-anmälningar vilket visar att socialtjänsten befann sig i ett ansträngt läge. Respondent 1 förklarar följande:

Vi har ju haft en ganska många lex Sarah-anmälningar på enheten, vi har gjort själva många och det är ju de man ska göra. Det var ju lite skriverier i tidningen och det är ju, då kommer ju inte allt fram, så kan man ju känna att man kanske saknar stöd uppifrån. (Respondent 1)

5.2.1 Sammanfattning

Situationen på socialtjänsten 2015/2016 var utmanande på många sätt för de som arbetade med

ensamkommande barn och unga. I större kommuner skapades en egen enhet för flyktingmottagande och i andra blev flyktingmottagandet en del av barn- och ungdomsenheten. På de arbetsplatser där flyktingenheten integrerades med barn- och ungdomsenheten upplevde några av respondenterna att övriga ärenden som kom in blev bortprioriterade under en period, för att allt fokus riktades mot de ensamkommande barnen och ungdomarna. Alla respondenter har i någon mån upplevt perioden under 2015/2016 som stressig och ohanterlig. Många av respondenterna blev sjukskrivna efter denna period och flera kommuner upprättade flera lex Sarah-anmälningar. Socialsekreterarna arbetade under en enorm press från både ledning, politiker och allmänheten, samtidigt anlände ett stort antal barn och ungdomar från olika länder som var i behov av stöd och trygghet. Sammanfattningsvis kan man benämna denna period som en krisartad situation inom socialtjänsten i Västmanlands län.

5.3 Etiska dilemman i samverkan med andra myndigheter

Samtliga respondenter fick frågan "vilka etiska dilemman upplevde du i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015", och alla respondenter berättar om svårigheter och etiska dilemman i samverkan med andra myndigheter, framförallt med Migrationsverket. Några av respondenterna lyfte även fram deras upplevelse av att Migrationsverket har ett annat förhållningssätt gentemot ensamkommande barn och unga. Respondent 6 förklarar:

Ibland upplevde jag att de inte såg dem här barnen som människor utan som en vara som man bara skulle hantera. Där kunde jag må jättedåligt ibland, i dem där kollisionerna, hur vi behandlar människor. Ibland känner man att man var på kollision värdegrundsmässigt. Jag ifrågasatte verkligen deras värdegrund, om de här barnen var schackpjäser man kunde kasta runt med som det passade en eller om det inte skulle behandlas som alla andra barn, jag tror jag sa något sånt "om det här vore ett svenskt barn, skulle du ha gjort likadant?" (Respondent 6)

Samtliga respondenter pratar om hur de fick förhålla sig till Migrationsverkets arbets sätt, och att de upplevde det som både svårt och problematiskt. Det kunde handla om att Migrationsverket ändrade dygnskostnader för barnen och ungdomarna, vilket kunde leda till att kommunerna fick genomföra flera omplaceringar på grund av ekonomiska kostnader.

Framträdande i över hälften av intervjuerna var dilemman kring åldersuppskrivningar. Respondent 4 förklarar att Migrationsverket kan begära in underlag från socialtjänsten när de ska göra en åldersbedömning. Respondentens erfarenhet av detta är att trots utförliga och välmotiverade beskrivningar av att en ungdoms ålder var korrekt, togs socialtjänstens underlag inte i beaktning av Migrationsverket vid bedömningen. Respondenten uttrycker: "I teorin ska det vara som en del av grunden, men i praktiken skiter de fullständigt i vad vi ser."

Flera av respondenterna förklarar att det blir problematiskt när Migrationsverket gör åldersuppskrivningar och att det inte känns rättssäkert. Respondent 1 förklarar att ungdomarna kunde vara 16 år den ena dagen och dagen efter var de 18 år. Då kunde en socialsekreterare ha skrivit en vårdplan och en genomförandeplan tillsammans med ungdomen, utifrån att hen var 16 år. Ungdomen

beviljades insatser och det planerades för hur dessa insatser skulle genomföras, men vid nästa möte med ungdomen förändrades situationen då ungdomen blivit uppskriven i ålder och numera ansågs vara myndig. Respondent 7 uttrycker: ”det har varit många åldersuppskrivningar nu, och det har varit jättejobbigt att hantera. Jag har inte kunnat ha någon framförhållning för Migrationsverket har jobbat som de har jobbat.” Respondenten förklarar även att åldersuppskrivningen kunde handla om tre månaders uppskrivning. Respondenten säger: ”Jag kände bara att det kanske handlade om att de ville bli av med ungdomarna, fatta beslut och beta av. Oavsett konsekvenserna”. Respondenten berättar också att åldersuppskrivningarna påverkade även socialsekreterarna, hen förklarar: “Jag grinade, åkte hem från jobbet. Det var ju jättejobbigt att hantera känslomässigt för man är ju inte känslolokall. Det är klart man påverkas.”

Ytterligare en respondent (Respondent 5) uttryckte en uppgivenhet kring åldersuppskrivningar. Hen förklarar att många ungdomar blev uppskrivna i ålder och att det var svårt att hantera. Respondenten förklarar att hen kunde se att ungdomen växt både på längden och på bredden, under tiden som de haft kontakt med varandra. Respondenten förklarar att det inte är något man gör om man är färdigväxt och vuxen.

Även respondent 3 berättar att Migrationsverkets åldersuppskrivningar hade en stor påverkan på hen:

Ja, det påverkade mig väldigt mycket. Just det här att de som skrevs upp i ålder och då skulle de skickas iväg. Det påverkade ju en, man kunde gå hem och tänka på det. Ja men.. man kände sig nog otillräcklig, att man inte kunde påverka det på något vis. (Respondent 3)

Respondent 5 uttrycker också en uppgivenhet och maktlöshet mot Migrationsverket. Hen förklarar: ”Det blir sorligt, att tappa dem... Men så är det. Det är liksom en annan myndighet som bestämmer. Det har ju känts i perioder att man rättar sig efter Migrationsverket och vad dem ber om får vi rätta oss efter, helt enkelt.”

Respondent 4 förklarar att flera gode män kunde kontakta socialtjänsten i hopp om att socialtjänsten kunde göra något åt exempelvis Migrationsverkets åldersbedömning. Hen förklarar att det inte fanns något sätt och att det inte fanns något socialtjänsten kunde göra, vilket kändes fel och orättvist mot ungdomarna. Även respondent 4 uppger att det kan uppstå etiska dilemman i kontakten med gode män. Respondenten förklarar att oftast kunde inte de gode männen möta barnet eller ungdomens behov, och det var något som respondenten upplevde var svårt att bemöta. Hen förklarar att gode män oftast har väldigt stora hjärtan men att de springer åt fel håll då de oftast vill göra saker åt barnet eller ungdomen, istället för med barnet eller ungdomen.

Ett annat etiskt dilemma som uppstod i samverkan med andra myndigheter var att socialtjänsten hade 48 timmar på sig att hitta ett boende åt ett barn eller en ungdom som blivit anvisad till kommunen. Respondent 6 berättar att vid flera tillfällen saknade socialtjänsten boenden, och fick då ringa till Transitboenden där ungdomen befann sig för tillfället, och förklara för boendet: ”nej, vi kan tyvärr inte ta emot ungdomen för vi har ingenstans att placera.” Respondenten förklarar att några var

tillmötesgående och erbjöd plats på boendet till ungdomen, fram till att Socialtjänsten hittat ett nytt boende. Detta förutsatt att socialtjänsten betalade för platsen på transitboendet. Det var dock flera gånger som respondenten möttes av ett helt annat bemötande från Transitboendena. Hen berättar om ett samtal med ett transitboende där svaret blev: ”Nej nej, ni måste hämta barnet”. Respondenten förklarade återigen att det inte gick och ifrågasatte Transitboendet om de skulle kasta ut ungdomen på gatan om socialtjänsten inte hämtade ungdomen samma dag. Till svar fick respondenten: ”Ja, ni måste hämta ungdomen nu.” Respondenten förklarar att hen blev väldigt pressad, det fanns inget som hen kunde göra då det varken fanns plats på HVB-hem eller familjehem som kunde ta emot ungdomen.

Och där kunde jag känna att det blev lite som en... nu kommer jag uttrycka mig väldigt hårt, en handelsvara. De fick in barnet och de hade bara intresse att få ut barnet för att platsen skulle fyllas. Det var bara in, ut, in och ut och det gäller som kommun att snabbt ta hand om barnet för att de skulle kunna bli av med det, så kändes det i vissa lägen. (Respondent 6)

Merparten av respondenterna pratade även om hur asylprocessen ser ut och hur det påverkar ungdomarna. Många av ungdomarna som anlände till Sverige under 2015/2016 har ännu idag inte fått besked om uppehållstillstånd, något som påverkar både ungdomarna och respondenterna. Två av sju respondenter berättade om tillfällena då de mött ungdomar som försökt och även hotat om att ta livet av sig, på grund av asylprocessen. Respondent 7 förklarar att det är mer komplicerat än att bara invänta ett svar utan det handlar också om att några får permanent uppehållstillstånd och andra får tillfälligt uppehållstillstånd. Respondentens upplevelse är att många av ungdomarna som väntar på beslut från Migrationsverket isolerar sig från skolan och är svåra att nå. Respondent 7 säger: “många vill ju ta livet av sig liksom och hotar om att ta livet av sig. Det är väldigt svårt att hantera.”

Även respondent 6 berättar om hur hen får möta flera ungdomar som fortfarande är i asylprocessen och som haft suicidala tankar.

De hotar, men jag vet inte hur många som faktiskt har försökt, i och med att vissa fortfarande hänger i asylprocessen, vilket jag tycker är förskräckligt. Där har vi ett etiskt dilemma som är bedrövligt, ingen människa ska behöva leva i den osäkerhet som en asylprocess innebär. Att behöva hänga med hotet att skickas tillbaka till ett land du kanske inte har bött i på jättemånga år, och kanske inte ens har släkten kvar i. (Respondent 6)

5.3.1 Sammanfattning

Samtliga respondenter har haft åsikter och upplevelser kring hur samarbetet mellan socialtjänsten och migrationsverket sett ut under 2015/2016. Flera av respondenterna berättar om hur svårt det är att hantera och förhålla sig till Migrationsverkets åldersuppskrivningar. Åldersuppskrivningarna påverkar respondenterna såväl praktiskt som känslomässigt. Det blir tydligt att respondenterna upplever att Migrationsverket har ett annat förhållningssätt och saknar ett barnperspektiv, då flera av respondenterna ifrågasatt hur Migrationsverket både arbetar och förhåller sig till barnen och ungdomarna. Av respondenternas berättelser urskiljer sig en känsla av maktlöshet och uppgivenhet.

Migrationsverket har sina lagar och arbetssätt att utgå ifrån, vilket i många fall krockar med socialtjänstens arbete.

Det är självfallet inte bara respondenterna som påverkas av Migrationsverkets arbete utan de största konsekvenserna får barnen och ungdomarna möta i väntan på besked om asyl. Två av sju respondenter berättar själva om att de mött barn och ungdomar som både försökt och hotat om att ta livet av sig, på grund av den påfrestande asylprocessen. Resterande fem har inte berört ämnet, så det går inte att utesluta att de inte har eller har, upplevt och mött liknande dilemman. Att kunna bemöta barn och ungdomar med suicidala tankar och som dessutom bär på svåra och traumatiska upplevelser kräver att respondenten både är kompetent och trygg i sin professionella roll. Berättelserna styrker ytterligare att arbetet med utsatta barn och unga är bland det svåraste inom socialt arbete (Börjesson & Börjesson, 2015).

5.4 Etiska dilemman i en politiskt styrd organisation

Under intervjuerna framkom det att samtliga respondenter upplevde att det uppstod etiska dilemman av att arbeta i en politiskt styrd organisation. Socialtjänstens resurser är styrda av politiker och denna resursfördelning kan se annorlunda ut från kommun till kommun beroende på att politikerna bestämmer hur resurser inom kommunen ska fördelas. Respondenterna i denna studie beskriver några olika etiska dilemman som har uppstått på grund av detta. Ett etiskt dilemma som tre av respondenterna kan identifiera är hur svårt det är att arbeta utifrån vad som är bäst för barnet när politiker kommer med ny lagstiftning och riktlinjer som ändrar rutinerna för arbetet med ensamkommande barn och ungdomar. Respondenterna berättar att de många gånger var tvungna att exempelvis omplacera ett barn eller avsluta en placering på grund av ny lagstiftning och nya direktiv. Detta ledde, enligt respondenterna, till att barnen for illa och mådde dåligt. Respondent 1 förklarar det på följande vis:

Eftersom det alltid är politiska beslut som hela tiden styr så kan det ju ena veckan vara att man ska göra så, nästa vecka så. Och det drabbar ungdomarna väldigt hårt, politikerna styr och bestämmer och det är bara att rätta sig. Där kan det uppstå många dilemman, man tycker att vissa saker är fel. (Respondent 1)

En av respondenterna (respondent 7) berättar även att kommunen nekade öppenvårdsinsatser till ensamkommande barn och unga: "När jag hade en ungdom som jag tyckte behövde öppenvårdsinsatser så var svaret 'nej de ska inte ha några insatser, det räcker med det dem har via asylhälsan', det gavs liksom kalla handen." På frågan om vi tolkar det rätt, att ingen av de ensamkommande barnen/ungdomar fick öppenvårdsinsatser trots att behovet fanns, bekräftar respondenten vår tolkning.

Respondent 6 förklarar att det efter en tid öppnade kommunala HVB-hem, vilket innebar att barnen och ungdomarna som var placerade i andra kommuner via konsulentstödda företag skulle flytta tillbaka till anvisningskommunen. Anledningen till detta var att det skulle bli billigare för kommunen

att placera barnen i de kommunala boendena än boenden som bedrivits i privat regi. Även barn och ungdomar som var placerade i konsulentstödda familjehem blev omplacerade till de kommunala verksamheterna. Omplaceringarna innebar att barnen fick byta hemmiljö och slitas från boendet de vant sig vid. Respondenten förklarar att barnet kunde ha bott i ett familjehem i en annan kommun i upp till ett och ett halvt år för att sedan från en dag till en annan bli placerade på ett HVB-hem i anvisningskommunen. Respondent 4 ansåg att detta var att slå undan benen på barnen eftersom de nu behövde bygga upp något nytt i en annan kommun där de inte hade några vänner eller kontakter. När respondent 6 fick frågan om varför de var tvungna att omplacera barnen och ungdomarna trots att det fungerade bra i familjehemmet svarade respondenten följande:

Jag skulle nog vilja påstå att det i huvudsak handlade om pengar om jag ska vara riktigt ärlig, det gjorde att bedömningen blev att dem skulle hit, för då hade vi startat upp HVB-hem och det skulle bli mycket billigare per dag eller dygn att ha barnet här. (Respondent 6)

Respondent 7 berättar också att barn och ungdomar som fått avslag på sina asylansökningar var tvungna att flytta ifrån kommunen. Respondenten beskriver det som mycket jobbigt eftersom hen fortfarande kände ett ansvar för barnet/ungdomen. Många av respondenterna upplevde att just pengar var avgörande i arbetet med ensamkommande barn och unga under år 2015/2016. Respondent 6 berättar att de som socialsekreterare var tvungna att välja ett sämre familjehem till barnet på grund av att de bättre var dyrare. Detta trots att socialsekreteraren ansåg att det dyrare familjehemmet bättre kunde tillgodose barnets behov och att det bästa för barnet skulle vara att vara fortsatt placerad i familjehemmet. Några av respondenterna berättade att de efter en tid slutade ta beslut om dyrare familjehem eftersom de visste att kommunens nämnd skulle ge avslag direkt. Respondent 2 berättar om en gång när nämnden avslag ett beslut och den frustration som uppstod av att inte bli lyssnad på:

Den här familjen kanske har de här förmågorna och de här svagheter, men vi tycker ändå att det är rätt. Jag kan verkligen se att den här familjen kan ge det här barnet vad det behöver, det är bäst för barnet och min bedömning är att det är lämpligt. Så skickar vi iväg det till nämnden som fattar beslut och dem bara totalsäger. Då blev det nästan personligt. Jag har utbildat mig för att jag ska kunna göra de här bedömningarna och nu har jag gjort det och jag har skrivit klart och tydligt 'varför det här passar, vad jag har beaktat' men ändå så säger de blankt nej. Då kan jag tycka att, ja men vet de inte vad som är bra för barn. (Respondent 2)

Några av respondenterna uttryckte en önskan om en direkt diskussion med politikerna, men eftersom enhetschefen fungerade som "länken mellan" tog istället chefen med sig de frågor och funderingar socialsekreterare hade och förmedlade till politikerna.

Merparten av respondenterna i denna studie anser dock att samarbetet med nämnden fungerade bra och att dem var förstående och hjälpsamma. Respondent 4 upplever att kommunen hen arbetar i har haft en välfungerande nämnd. Respondenten berättar om hur en nämndmedlem underlättat arbetet för socialsekreterarna genom att på sin fritid åka till Arlanda för att hämta ensamkommande barn och

unga som anlänt. Respondent 4 beskriver kommunens nämnd på följande sätt:

Vi har nog haft den bästa nämnden i Mellansverige. De har varit väldigt förstående och verkligen varit inlyssnande och de har dragit ner på saker som inte är lagstadgade, bara för att vi ska kunna slippa utsätta människor för lidande. Jag är jättestolt över vår nämnd, det är jättebra människor som sitter där och de har stöttat oss väldigt mycket. (Respondent 4)

Respondenterna berättar att det överlag är krävande att arbeta med ensamkommande barn och unga i en politikerstyrd organisation. Respondent 1 berättar att ett bättre samarbete med politikerna hade varit önskvärt för att göra ett så bra arbete som möjligt för ungdomarna. Respondenten säger att politikerna är väldigt noga i sina beslut, vilket är positivt, men att det ibland inte finns någon kommunikation mellan tjänstemännen och ledningen. Trots att politikerna är beslutsfattare och skriver under besluten så känner respondenten fortfarande ett ansvar gentemot barnet/ungdomen och det leder till stor frustration och ilska när nämndens beslut inte överensstämmer med respondentens bedömning.

5.4.1 Sammanfattning

Samtliga respondenter har talat om hur politiska beslut påverkar deras arbete och förutsättningar för att ge barnen och ungdomarna den hjälp och stöd de behöver. Det blir tydligt att det är svårt att arbeta inom en politiskt styrd organisation dels på grund av restriktioner men även på grund av resursbrist. Samtliga respondenter beskriver att det är påfrestande att inte kunna påverka beslut men trots det känner respondenterna att de får bära ansvar för barnen och ungdomarna, vilket skapar flera olika etiska dilemman. Överlag verkar det som att en bristfällig kommunikation mellan politiker och tjänstemän kan leda till missnöje och missförstånd.

Samtliga respondenter berättade om hur ekonomin ibland är avgörande för beslut om insatser för barn och ungdomar, och att det snarare är ekonomin som styr än vad som anses bäst för barnet. Respondenterna reagerade starkt kring detta och en del tog det även personligt. Flera har ifrågasatt vad som är avgörande i beslut, vilket visar att respondenterna har barnens behov i främsta rummet, snarare än ekonomiska intressen. Att ekonomin i flera fall har varit avgörande speglar den kritik som diskuteras i Blennbergers (2002) utredning, om att det sociala arbetets resurser inte är tillräckliga. Om socialtjänstens resurser hade varit tillräckliga hade troligtvis barnets bästa och behov varit i främsta rummet.

5.5 Etiska dilemman i möten med barn och ungdomar

Samtliga respondenter i denna studie berättar om olika etiska dilemman som har uppstått i mötet med ensamkommande barn och ungdomar. Ett återkommande dilemma som samtliga respondenter berättar om är viljan att hjälpa barnen och ungdomarna men inte ha möjlighet till det. Respondent 1 berättar om en händelse med en ungdom som försökt ta sitt liv. Ungdomen var tvungen att snabbt placeras efter att hen blivit utskriven från sjukhuset och respondenten hittade ett boende sent en fredagskväll.

Respondenten berättar att känslan när hen lämnade ungdomen i boendet och åkte därifrån trots ungdomens vädjande blickar om att få följa med respondenten tillbaka är en känsla som hen aldrig kommer glömma.

Respondent 6 berättar om en liknande händelse där en ungdom blev placerad i ett familjehem där ungdomen vantrivdes och var på gränsen till att "krascha". Ungdomen ringde till respondent 6 och ville bli omplacerad varpå respondenten svarade att det inte finns möjlighet till det. Detta beroende på att det inte fanns några familjehem eller platser på HVB-hem. Respondenten åkte och hälsade på ungdomen i hemmet och kunde konstatera att ungdomen var i kris. Respondenten förklarar att ungdomen kom ifrån en stor stad i ett annat land och familjehemmet låg avlägset ute på landet. Respondenten förklarar att det var en miljö som ungdomen inte alls var van vid och att det kan ha varit en orsak till ungdomens dåliga mående. Ungdomen var tvungen att bo kvar i hemmet vilket påverkade ungdomen väldigt negativt. Respondent 6 förklarar känslan kring att behöva lämna en ungdom som mår så dåligt och att inte kunna möta ungdomens önskan.

Jag mådde mest dåligt, det är bara så jag kan beskriva det, jag mådde dåligt av att inte hinna med, att inte känna att man räckte till för de här barnen. Jag har bara lagt plåster på ett väldigt blödande sår som fortfarande blöder när jag åker därifrån. Man mår ju jättedåligt när man lämnar någonting, man känner att man inte har gjort ett bra jobb, även om jag inte hade förutsättningarna att göra ett bättre jobb. Man fick försöka att släcka elden fast det pyrde under hela tiden och det flammade upp hela tiden, det tyckte jag var jobbigt. (Respondent 6)

Respondent 6 berättar mer om hur det var att placera ungdomar i boenden som inte passade dem.

Så då kändes ibland som att man verkligen dumpade ett barn i en miljö där barnet inte kunde kommunicera med familjemedlemmarna, barnet hade ingen aning om vad som gällde i Sverige, vad som skulle hända, vad händer med asylprocessen eller hur lång tid kommer den att ta. Där kunde jag känna att det kändes jobbigt att inte ha tiden. Just omplaceringen känns ju jättehemskt att göra för du är totalt utlämnad och kanske har bott en månad och börjar ändå känna någon form av sammanhang och sen så kraschar det.. för att när barn börjar känna att det landar så händer det ju saker, man kanske börjar ifrågasätta, man revolterar eller det kan vara vad som helst. I mig blev det jobbigt att överge de här barnen, vi hade ingen som vi kunde skicka, som kunde ta hand om dem och förklara.. för det räcker inte med att förklara en gång, när du får information så man vet ju, du stressad och man har bott på Transitboende i kanske en vecka, det finns andra som pratar samma språk, det finns personal som pratar ditt språk, sedan kommer man till en familj som inte kan ett ord av ditt eget språk och du kan inte deras.. så nej det tyckte jag var jobbigt det här med att inte veta vad man lämnade dem i. (Respondent 6)

Samtliga respondenter återkommer till känslan av att inte kunna göra mer och det har satt djupa spår i många av dem. Att tänka tillbaka på dessa situationer och berätta om dem väcker många känslor hos respondenterna och möjligheten att inte kunna ge barnen det de behöver men även vill ha väcker både frustration och ledsamhet. Respondent 7 berättar att hen vid en första uppföljning i ett familjehem fick omplacera barnet samma dag. Respondenten förklarar att det var misär i hemmet och att det var helt bedrövligt. Detta var enligt samtliga respondenter ett stort problem eftersom familjehemmen inte var ordentligt utredda. Det skapade inte bara problem för socialsekreterare som var tvungna att snabbt

omplacera barn och ungdomar utan även för barnet/ungdomen själv som inte mådde bra av att bo i ett familjehem som inte levde upp till de krav som ställdes på dem. Respondent 4 berättar att det är svårt att inte ge, samtidigt som det är viktigt att det är lika för alla. Respondent 3 berättar om en liknande situation där ungdomen ville ha gympakläder. Respondenten tyckte att det var svårt att säga nej till ungdomen eftersom alla andra hade gympakläder, men eftersom det delades ut dagsersättning till ungdomarna så var tanken att de själva skulle betala för kläder och dylikt. Respondenten förklarar händelsen:

Alltså det kunde väl vara gympakläder, men då kunde man tycka att de har ju sin dagsersättning och då får de väl spara till de har råd med det. Men sen har de ju inga gympakläder just nu., men sedan när man tog det med gruppen, och då kom vi fram till att vi inte ska bevilja för då kommer alla be om det. Det handlar ju väldigt mycket om att det ska vara lika för alla. Så jag tror att det handlar nog om det, att man får sätta sina känslor åt sidan. (Respondent 3)

Vikten av att det ska vara lika för alla är något återkommande som respondenterna talar om. Respondent 3 var tvungen att sätta sina personliga känslor åt sidan för att kunna göra dessa val och delge dessa beslut eftersom det skulle resultera i att ungdomen blev besviken. Respondent 5 berättar om en liknande situation:

Det har verkligen fått träning, i mig själv. Jag kan ju annars vara en ganska känslomässig person, men i mötet... sedan vi startade med ensamkommande, eller överhuvudtaget i socialtjänsten, det blev ju så intensivt, så har man verkligen fått tränat på att hålla känslorna utanför. Att se neutral ut vilket gör att folk kanske uppfattar en som iskall, eller okänslig... så är det ju inte egentligen, men man är ju liksom ganska neutral.. så det har påverkats.. hålla sig lugn i olika situationer. (Respondent 5)

Respondent 5 förklarar hur känslorna inte får ta över i mötet med barnen och ungdomarna. Detta skapar etiska dilemman då socialsekreterare är tvungna att gå emot sina egna principer och värderingar. Respondent 1 berättar om vikten att fortfarande bli berörd i yrket:

Jag kan vara väldigt berörd men jag förstår också att det här blir inte bra, sen har man ju med sig att det här kommer aldrig gå igenom i nämnden, ingen mening att skicka upp ett ärende innan man har tittat om man kan göra på något annat sätt, de har man alltid med sig. men jag skulle aldrig, den dagen jag inte blir berörd, då har jag jobbat färdigt inom det här yrket, jag tror inte på att man ska lära sig att stänga av, eller lära sig att inte bli berörd och tänka att man gör ett bra jobb då, nej, det tror jag inte alls på. (Respondent 1)

Ytterligare etiska dilemman som uppstod i mötet med barnen och ungdomarna har uppkommit ur kulturskillnader, eller som respondenterna själva kallar det: "kulturkrockar". Flera av ungdomarna som respondenterna har mött är mellan 15 till 17 år gamla och många har en stark egen vilja. Dessa viljor var svåra för respondenterna att leva upp till. Några av respondenterna berättar att det uppstod kulturkrockar i mötet med barnen och ungdomarna när det handlade om ansvar. Några respondenter berättar att ungdomarna har behandlats som vuxna när de fyllt 15 år i sitt hemland och har därmed haft en viss bestämmanderätt och att pojkar i de åldrarna ofta betraktats som vuxna män. När ungdomarna

kommer till Sverige ses de fortfarande som barn med en betydligt mindre bestämmanderätt och de ska följa regler samt lyssna på vad vuxna säger. Detta kan leda till att det uppstår många svårhanterliga konflikter mellan parterna. Respondent 4 exemplifierar detta på följande vis:

Många ungdomar när de kommer är skickliga förhandlare, någonting som man inte är van med i Sverige. De ser upp till auktoriteter men de är skickliga förhandlare och man förhandlar om allt, får man det minsta lilla så förhandlar man om det och man vänder och vrider för att kunna göra det så positivt som möjligt för sig själv, vilket jag också hade gjort förmodligen om jag hade suttit i deras sits. Det blir ett etiskt dilemma för att förväntningarna på myndigheten blir en helt annat än i realiteten. Ibland så måste man gå tillmötes i gränsland när man jobbar med ensamkommande. Men när ska man säga stopp? Man får inte ge för mycket där heller. (Respondent 4)

En av respondenterna (respondent 5) berättade även att det uppstod kulturkrockar med ensamkommande pojkar. Respondenten förklarar att många kommer från en kultur där kvinnans ställning i samhället inte är lika stark som i Sverige. Flera pojkar hade i början svårt att infinna sig med och respektera kvinnliga socialsekreterare, utifrån att de tidigare betraktats som män och då haft en större bestämmanderätt och högre status än kvinnorna. Respondenten berättar att de flesta efter ett tag kunde anpassa sig och respektera att en kvinnlig socialsekreterare ansvarade över ungdomen och hade beslutanderätt i flera frågor som berörde ungdomen.

Respondent 6 berättar att det är viktigt att respektera olika kulturer och framförallt genom klädseln. Respondenten berättar att i vissa kulturer anses det inte vara lämpligt att bära tajta byxor eller kläder som visar mycket hud, och respondenten försöker att respektera detta i mötet med ungdomar från andra länder genom att anpassa sin klädsel.

5.5.1 Sammanfattning

Möten med barn och ungdomar är det som väcker mest känslor hos respondenterna. De hade under 2015/2016 ett begränsat handlingsutrymme i och med att ekonomin ofta styrde resurserna och att det fanns begränsningar för vad respondenterna kunde bidra barnen och ungdomarna med. Samtliga respondenter uttryckte en vilja om att hjälpa barnen och ungdomarna mer än vad dem hade möjlighet till. Respondenterna framförde även kraftfulla berättelser kring hur de upplevde att de fick "överge" barnen och ungdomar i familjehem eller på HVB-hem där de inte trivdes eller mådde bra. Dessa berättelser väcker tankar hos oss, hur hanterade socialsekreterarna känslan av att överge barn och unga som faktiskt tillhör en särskilt utsatt grupp? Ungdomarnas vilja och röst tycks inte blivit respekterad eller beaktad i besluten av placeringsformen, trots att socialtjänstlagen (SFS 2001:453) tydligt säger att insatser ska bedrivas för människors självbestämmanderätt och beslut ska alltid grunda sig på barnets bästa.

Överlag verkar det krävas det ett stort tålamod och en stabil grund att stå på för att känslomässigt klara av att arbeta med barn och ungdomar i utsatta situationer. Respondenterna hade inga valmöjligheter under arbetet 2015/2016 och var tvungna att ta tuffa beslut som de visste skulle påverka barnet/ungdomen negativt. Respondenterna talade om etiskt svåra situationer som uppstod ur

kulturella skillnader i mötet med barnen och ungdomarna vilket får oss att fundera på om dessa situationer även uppstått hos flera socialsekreterare runt om i landet.

5.6 Etiska dilemman kring att inte följa lagen

När respondenterna fick frågan om vilka etiska dilemman de upplevde i arbetet med ensamkommande barn och unga berättar samtliga om hur de på ett eller annat sätt fick lov att kringgå lagen. Sex av sju respondenter berättar om hur svårt det var att hitta boende åt de barn och ungdomar som blev anvisade till deras kommuner. En stor del av arbetet gick åt att ringa runt och försöka få en plats på ett HVB-hem eller i ett familjehem. Dessa sex respondenter uppgav att de fick anlita konsulentstödda familjehem och privata HVB-hem.

Respondent 1 berättar om en situation då fyra pojkar stod i socialkontorets väntrum och respondenten ringde runt i hela Sverige för att leta platser. Tillslut fick hen tag på ett HVB-hem i norra Sverige som respondenten inte visste någonting om. Respondenten förklarar att flera HVB-hem inte hade tillstånd eller var godkända för att bedriva verksamhet under 2015/2016 men att kommuner placerade barn och ungdomar där ändå, på grund av platsbrist. Respondenten beskriver känslan när hen hade lämnat pojkarna på HVB-hemmet i en stad i norra Sverige: ”Att låta den här mannen ta emot de här pojkarna, det känns inte bra. Man vet ju inte... ja han kan ju vara vem som helst.”

Även respondent 2 uttrycker oro kring hur det var att placera barn och ungdomar i HVB-hem som inte hade tillstånd eller var godkända, men även i familjehem som inte var utredda. Respondent 2 berättar att flera barn och ungdomar blev placerade i nätverkshem, vilket innebär att barnet placeras hos någon i dess nätverk, vanligtvis en släkting. Respondenten uttrycker en ambivalent känsla kring placering i nätverkshem, för å ena sidan placeras barnet hos någon den känner och förhoppningsvis är trygg med, men å andra sidan är frågan om nätverket kan tillgodose barnets behov.

Alltså, nu i efterhand var ju det lite läskigt för att jag tänker att, blir det rätt för barnet? Till en början kanske det blir rätt, men vi hann inte riktigt jobba ikapp så vi hade inte koll på vad det var för människor som vi placerade barnen hos, och det tycker jag är ett jättestort dilemma. Och då kanske jag inte tänkte så mycket på det, för då fanns det inte något annat val, men nu, det är ju en fråga som vi fortfarande står i idag, hur ska vi göra? Det är en skitsvår fråga, vad blir bäst för barnet på kort och på lång sikt? (Respondent 2)

Ytterligare en av respondenterna (respondent 7) uttrycker en stor oro kring hur barnen och ungdomarna placerades under 2015/2016. Respondenten berättar att de enligt lag ska utreda familjehem och även jourhem, men att så var inte fallet under 2015/2016. Hen förklarar: ”man gjorde ju jobbet och sen fick man hoppas att det inte hände någonting.” Samma respondent berättar att när ”stormen lugnat sig” och de kunde arbeta ikapp visade det sig att flera av de konsulentstödda familjehemmen inte kunde tillgodose barnens och ungdomarnas behov. Respondenten berättar att de fick omplacera flera barn och att det inte var rättssäkert för barnen och respondentens erfarenhet var att många barn och ungdomar mår dåligt i familjehemmen.

Flera av respondenterna berättar även att de inte kunde följa upp vården som de önskat och att de i bästa fall kunde ha ett uppföljningsmöte var sjätte månad. Respondent 1 berättar att flera ungdomar kunde vara placerade i ett nätverkshem i över ett år och att socialtjänsten inte hade genomfört ett enda hembesök under den tiden, något som är olagligt påpekar respondenten.

Respondent 6, som främst arbetade med mottagandet av ensamkommande barn och unga under 2015, förklarar att det var jobbigt att ingen handläggare tog över ärendet efter placering på ett HVB-hem eller i ett familjehem. Respondenten förklarar: ”Hade man vetat att en handläggare fick ärendet och tog över så hade man kunnat släppa det. Men jag kände ansvar hela tiden, för ungdomen och för dokumentationen”. Respondenten berättar att i många fall var hen den enda som barnet/ungdomen anförtrrodde sig till, och att de ofta ringde och bad om stöd och hjälp.

Det blev ett etiskt dilemma, att man går omkring och har dåligt samvete för att ingen har tagit tag i det. Och man vet att den sista som de kanske träffade var jag, och det var för över ett halvår sedan och de vet inte mycket mer idag än vad de visste då. (Respondent 6)

Även respondent 7 berättar om hur flera ungdomar inte hade någon handläggare, vilket i respondentens mening innebar att barnen för illa.

5.6.1 Sammanfattning

Respondenternas berättelser visar att socialtjänsten inte alltid kunde följa socialtjänstlagen. Flera respondenter berättar om outhärdade familjehem och HVB-hem som saknade tillstånd, vilket strider mot 6 kap. 6 § andra stycket, socialtjänstlagen (SFS 2001:453) ”Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda av socialnämnd.”

Flera av respondenternas berättelser tyder på att de kände skuld och ansvar efter placering och oro över att barnen och ungdomarna far illa i hemmet. Samtliga som berättar om hur barn och unga placerades i outhärdade HVB-hem och familjehem är medvetna om att det strider mot lagen. Vad föranledde placeringarna i outhärdade HVB-hem och familjehem? Som respondenterna berättar fanns det inget annat alternativ än att placera barnen och ungdomarna på outhärdade boenden, eftersom de inte kunde låta barnen sova på gatan.

Två av sju respondenter berättar om att flera ungdomar inte tilldelats en särskilt utsedd socialsekreterare trots att 6 kap. 7c § SoL lyder så. Övriga fem respondenter berättar om hur de inte kunde följa upp vården noga och att flera ungdomar ringde och bad om att få träffa socialsekreteraren, men på grund av tidsbrist kunde inte socialsekreteraren möta ungdomen.

5.7 Hantering av etiska dilemman

De tidigare presenterade temana i resultatet är teman som grundas i olika etiska dilemman, medan detta tema syftar till att presentera hur socialsekreterare generellt hanterade de etiska dilemman som uppstod under 2015/2016.

Sex av sju respondenter berättar att en viktig del av deras hantering av etiska dilemman var stödet från arbetskolllegorna. De berättar om hur de gick in till varandra på kontoret och pratade om svåra och jobbiga situationer och att kollegorna har haft en avgörande roll för att respondenterna har klarat av arbetet under 2015/2016. Respondent 1 berättar att det har varit flera sjukskrivningar på arbetsplatsen och att folk har mått dåligt. Respondenten förklarar att de är en stark arbetsgrupp som försöker se till att alla inte faller samtidigt. Respondent 2 berättar att det var många diskussioner på arbetsplatsen och att alla har stöttat varandra. Hen förklarar att klimatet på arbetsplatsen är öppet och att man alltid kan säga vad man tycker och få respons på det. Respondent 2 förklarar:

Vi har varit ett bra gäng kollegor, och det är ju framförallt det som har gjort att jag har klarat av det.. att jag har haft mina kollegor att prata med, lyfta saker med och skratta med. Vi har skrattat skitmycket för att orka liksom. (Respondent 2)

Detta visar på ett kollektivt ansvar gentemot varandras hälsa och mående. Fem av sju respondenter uppgav att de varit sjukskrivna under 2015/2016 och främsta anledningen var just den höga arbetsbelastningen. En respondent uttrycker besvikelse kring stödet från arbetsledningen och att detta var en bidragande faktor till att hen blev sjukskriven.

Respondent 5 var den enda handläggaren i kommunen som arbetade med ensamkommande barn och unga under 2015/2016 och förklarar att kollegorna inte var insatta i det arbetet, vilket gjorde det svårt att få stöd och hjälp i arbetet. Respondent 5 berättar att när det uppstod akuta situationer och inte visste hur hen skulle hantera det, kontaktade respondenten en handläggare i en kommun i länet för att diskutera situationen. Respondenten förklarar att hen ringde och frågade: "Okej, nu har jag hamnat i den här situationen, har du någon erfarenhet utav det?" Respondenten förklarar att handläggare som arbetade med ensamkommande barn och unga i Västmanlands län träffades regelbundet i form av nätverksträffar, där de bland annat diskuterade etiska dilemman. Respondenten förklarar att det fanns en gemenskap och att man kände igen sig i varandras ärenden samt att det var till stor hjälp. Respondent 5 förklarar även att om hen var irriterad eller berörd över något, fanns det möjlighet att gå in till en kollega och "bolla". Av det som respondent 5 berättar tolkar vi det som att stödet från kollegorna fanns då det handlade om känslor och behov av att reflektera, men att det inte fanns något stöd från kollegorna kring de praktiska svårigheterna som uppstod. Även respondent 7 berättar om nätverksmöten med Västmanlands län och att det var väldigt lärorikt. Respondenten förklarar att de träffades ungefär varannan månad och till dessa träffar kunde respondenten samla på sig frågor som hen kunde ta upp med andra handläggare.

Det framkom även under intervjuerna att fem av sju respondenter hade veckovis handledning med arbetsgruppen. Det kan diskuteras huruvida det är en ren form av handledning, då flera av respondenterna förklarar exempelvis att det är "onsdagsmöten" där de får möjlighet att dra ärenden om man har några frågor. Två av respondenterna uppger att det inte fanns några andra ordinarie handläggare på arbetsplatsen, vilket gjorde att det inte fanns någon att ha mötet med. Det fanns heller inte tid att ha möte med chefen, utan om man hade någon fråga fick man knacka på chefens kontor direkt. Viktigt att tillägga är att två respondenter upplevde att den handledningen som fanns på deras arbetsplatser var givande. Respondent 1 berättar att de ofta sitter i team och diskuterar en del, vilket ger väldigt mycket. Respondenten säger: "hade vi inte haft det så, då hade det varit mycket, mycket värre."

Under intervjuerna framkom det även att nästan samtliga respondenter efterfrågade mer tid för reflektion kring etiska dilemman under 2015/2016. Fem av sju respondenter uppgav att det inte fanns något speciellt forum för reflektion och ventilation kring etiska dilemman och svårigheter. Som tidigare nämnt fanns stödet från kollegor där viss reflektion ingick men respondenterna förklarar att det hade behövts mer reflektion. Respondent 6 förklarar:

Det fanns ju ingen tid för reflektion, kan jag ju säga under det där året. Absolut ingen tid för reflektion, och det var därför många gick in i väggen tror jag. När du inte får fundera "vad händer och varför händer det, hur hade jag kunnat göra annorlunda, hade jag kunnat göra annorlunda eller hade jag inget val?" Det går inte att beskriva på något annat sätt, det fanns ingen reflektion. (Respondent 6)

Även respondent 2 förklarar att etiska dilemman som uppstått under 2015/2016 har påverkat hen mer än förväntat. Respondenten blev sjukskriven under en period och fick då möjlighet att reflektera och tänka, något som hen saknade i arbetet. Respondenten förklarar:

Det tog stopp. Jag tror inte att jag riktigt hade något utrymme fullt ut att få stödet att hantera alla de här frågorna och allt man ställdes inför. Jag hade svårt att lämna jobbet mentalt, man bar det med sig och det gjorde att jag aldrig fick en paus. I de här svåra situationerna är man tvungen att ta ett beslut och välja en väg och då kan jag fundera i en evighet, vad hade det blivit om jag hade valt en annan väg, eller en tredje väg? Det blev mycket mentalt och en del känslomässigt också, ja men det har gjort ont i hjärtat ibland. (Respondent 2)

Endast en av respondenterna (respondent 3) tyckte att arbetsledningen gav ett tillfredsställande stöd, i form av att respondenten fick en mentor. Mentorn fanns tillgänglig för respondenten några dagar i veckan och hen fick stöd och möjlighet att reflektera kring svåra situationer. Respondenten berättar att hen inte upplevde situationen 2015/2016 som många andra kanske gjorde, som en stressfull och kaotisk tid. Respondenten förklarar att hen var ny på arbetsplatsen och hade en känsla mer av: "Nu jäklar kör vi!" Respondenten upplever att hen hanterade de etiska dilemman som uppstod på ett bra sätt.

Även respondent 5 uttrycker att situationen 2015/2016 inte var så stressig. Vi frågade respondenten vad anledningen till det kunde vara och hur det kom sig att hen kunnat hantera situationen.

Respondenten förklarade att hen har erfarenhet från arbete med ensamkommande barn och unga sedan tidigare, vilket innebar en medvetenhet om vilka arbetsuppgifter respondenten hade och vad som behövde göras. Respondenten förklarar att hen har tagit emot ensamkommande barn och unga innan 2015/2016, men i en mindre skala vilket gjorde att respondenten fick möjlighet att lära sig arbetet, i ett lugnare tempo.

Fyra av respondenterna anställdes i under sommaren och början av hösten 2015 och de var det första arbetet för dem på socialtjänsten. Två av dessa respondenter är besvikna över hur lite stöd de fick som nya medarbetare på arbetsplatsen. Respondent 2 berättar att hen fortfarande är väldigt kritisk till hur lite stöd hen fick, och att förväntningen var att man som nyanställd skulle få stöd från en mentor. Respondenten berättar att det kanske fanns en tanke hos arbetsledningen att nya medarbetare behövde och skulle få en mentor, men det fanns varken tid eller möjlighet till det.

Vi ställde även frågan till respondenterna om de kunde se någon skillnad i hur de hanterade olika etiska dilemman. Några av respondenterna uppgav att de inte kände någon skillnad, medan andra berättade att det var skillnad i hur de hanterade etiska dilemman som uppstått i samband med andra myndigheter eller i organisationen, än hur de hanterade etiska dilemman som uppstod i mötet med barnen och ungdomarna. Respondent 1 uppger att när det uppstod etiska dilemman med bland annat Migrationsverket och kommunens nämnd, hanterade respondenten det genom att kämpa och stå för det hen tyckte och bedömde var det rätta. Respondenten berättar att hen tillsammans med några kollegor skrivit debattartiklar för att få sin röst hörd och för att säga emot det som de upplever är fel. Två av respondenterna berättade om olika strategier de använder för att hantera svårigheter på arbetet. Respondent 4 berättar att hen har två leksaksfigurer på sitt rum och att de figurerna symboliserar allt som har med arbetet att göra.

När det har varit riktigt jobbigt då har jag suttit och pratat med figurerna till och med. Jag har förklarat vad som är jobbigt, och varför jag tycker det är jobbigt. Då har de blivit en symbol för det jobbiga och på något sätt legitimerar man det jobbiga i figurerna. (Respondent 4)

Respondenten berättar även om betydelsen av att inte "ta med sig jobbet hem". En strategi som respondenten använder sig utav är att inte prata om arbetet på vägen hem. Respondenten samåker med en kollega och de har tillsammans utsett en plats på vägen hem och när de passerat denna är det förbjudet att tala om arbetet. Detta gäller både på vägen hem, och på vägen dit.

Även respondent 6 talar om strategier för att kunna skilja mellan det professionella och privata. Respondenten berättar att hen kan reflektera på vägen hem från arbetet, men så fort respondenten kliver ut genom dörren så försöker hen att släppa arbetet. Respondenten är väldigt tydlig i hur viktigt det är att kunna släppa arbetet och inte ta med sig det hem: "Annars dör man i det här jobbet, det går inte att ta med sig hem. Vilka ord jag använder! Dör.."

5.7.1 Sammanfattning

Flera av respondenterna uttryckte ånger och skuld över hur arbetet genomfördes under 2015/2016. Många respondenter talade om att de har gjort allt de har kunnat, utifrån sina förutsättningar. Resultatet visar även att respondenterna har hanterat etiskt svåra situationer på olika sätt. Några har agerat medan andra har lutat sig tillbaka på att ”det finns inget vi kan göra”.

Respondenterna berättade även om bristen av reflektion under 2015/2016 och att detta kan ha varit en av anledningarna till att flera socialsekreterare blivit sjukskrivna. För de respondenter som haft eller skapat sig utrymmen för reflektion, har reflektionen varit avgörande för respondenternas hälsa och mående. Samtliga respondenter talade om vikten av stödet från kollegorna och att detta till och med kunde vara avgörande för att de faktiskt klarat av att hantera situationen. Det blir ännu tydligare att kollegor spelar en viktig roll då flera respondenter kontaktade andra kommuner för stöd och hjälp när det inte fanns kollegor på plats. Det är anmärkningsvärt att en av respondenterna tydligt förklarat att stödet från kollegorna har varit helt avgörande för respondenten och frågan är om det är rimligt att kollegorna utgör och har det ansvaret?

6. Analys

I följande kapitel kommer empirin som presenterats i det tidigare kapitlet att analyseras och tolkas mot teorier och tidigare forskning. Vid analys av resultatet har vi utgått från våra tre frågeställningar: *Vilka etiska dilemman upplevde socialsekreterare i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016? Hur påverkades/berördes socialsekreterare av etiska dilemman?* samt *Hur hanterade socialsekreterare etiska dilemman?*

6.1 Etiska dilemman, problem eller svårigheter

Studiens första frågeställning lyder: *Vilka etiska dilemman upplevde socialsekreterare i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016?* och för att besvara denna frågeställning och identifiera etiska dilemman, har vi valt att använda oss av Sarah Banks och Robin Williams (2005) definition av vad ett etiskt dilemma är. Författarna beskriver ett etiskt dilemma som ett val mellan två lika ovälkomna alternativ och att det är inte självklart vilket alternativ som är mest fördelaktigt (ibid.).

Samtliga socialsekreterare har berättat om flertal situationer som de upplevt som etiska dilemman, men efter att materialet har bearbetats och analyserats har vi upptäckt att dessa situationer inte är renodlade etiska dilemman, i enlighet med Banks och Williams (2005) definition. De liknar snarare etiska svårigheter och problem, och precis som författarna talar om kan det många gånger vara svårt att avgöra om det är ett etiskt dilemma, ett etiskt problem eller en etisk svårighet. Ett etiskt problem innefattar en svår situation där ett beslut måste tas. Det finns dock inget dilemma för personen som ska fatta beslutet, då det är tydligt vilket beslut som är det rätta. Med andra ord innebär det att en situation måste innebära ett beslutsfattande för personen i fråga och av socialsekreterarnas berättelser kan vi med hjälp av denna definition se att socialsekreterarna till mestadels inte hade några andra valmöjligheter och därmed inte ställdes inför något beslutstagande. I de flesta fallen hade kommunens nämnd beslutat om placering och socialsekreteraren fick verkställa beslutet, inte fatta det. Andra gånger fanns det endast ett alternativ, exempelvis att placera barn och ungdomar i outredda familjehem eftersom det var det enda tillgängliga.

Svaret på vår första frågeställning är alltså att de etiska dilemman som socialsekreterarna berättat att de upplevde, inte är renodlade etiska dilemman. För socialsekreterarna har dessa situationer upplevts som etiska dilemman, men ur en vetenskaplig definition innebär situationerna etiska svårigheter. Vi kan se att även den etiska litteraturen och tidigare forskningen inte alla gånger är konsekventa med om de talar om etiska problem, etiska dilemman, etiska konflikter eller etiska svårigheter. Ibland används dessa begrepp som synonymt med varandra. Det är dock intressant att socialsekreterarna flera gånger uttryckt: ”detta är ett etiskt dilemma” och sedan beskrivit en situation med etiska dimensioner. För personerna har situationen upplevts som dilemman och vi kan förstå och tolka detta som att kunskaperna kring skillnaderna mellan dessa begrepp, är bristfälliga. Precis som

Blennberger (2002) och Svedberg (2004) lyfte i början av 2000-talet, kan vi konstatera att än idag finns det kunskapsluckor kring dessa begrepp och innebörd.

Även om berättelserna inte innehåller några etiska dilemman, är de värdefulla och bidrar med mer kunskap om de professionellas erfarenheter. Eftersom den hermeneutiska traditionen är vägledande i denna studie och vi är mer intresserade av socialsekreterarnas erfarenheter snarare än den allmängiltiga sanningen, anser vi att resultatet kan analyseras och tolkas som etiska svårigheter, även om frågeställningarna syftar till etiska dilemman. Nedan följer några exempel på etiska svårigheter som socialsekreterarna upplevde under 2015/2016.

6.2 Etiska svårigheter

För att kunna analysera, förstå och beskriva de etiska svårigheterna som socialsekreterarna upplevde är den normativa etiken fruktbar. Den normativa etiken hjälper oss att förstå vad etiska svårigheter innebär. Resultatet visar att de etiska svårigheterna som socialsekreterarna berättat om har uppstått på flera arenor; i samverkan med migrationsverket, ur en politiskt styrd organisation med ekonomiska restriktioner, i mötet med barn och ungdomar samt vid situationer då socialsekreterares egen moraliska uppfattning stridit mot organisationens riktlinjer och nämndens beslut. Nedan kommer några etiska svårigheter presenteras och analyseras.

6.2.1 Samverkan med Migrationsverket

Resultatet visar att flertalet av socialsekreterarna erfarit etiska svårigheter i samverkan med Migrationsverket, då de upplevt att Migrationsverket har ett annat förhållningssätt gentemot ensamkommande barn och unga. Bland annat har socialsekreterarna talat om hur Migrationsverket benämnt barnen vid nummer och inte vid deras namn samt att Migrationsverket inte såg till barnets bästa vid mottagandet av barnen och ungdomarna. Utifrån berättelserna om Migrationsverket tolkar vi det som att socialsekreterarna upplevde att Migrationsverkets barnperspektiv var bristfälligt och att socialsekreterarnas värderingar stod i konflikt med Migrationsverkets. För att förstå hur socialsekreterarna upplevde detta som etiska svårigheter kan pliktetiken tillämpas. En plikt är en handling som vi måste göra och om vi inte fullföljer denna kan det innebära moraliska konsekvenser (Henriksen & Vetlesen, 2013). Två av socialsekreterarna ifrågasatte Migrationsverket på ett rakt och ärligt sätt och det visar på att socialsekreterarna inte bara kände frustration kring Migrationsverket, utan även en plikt att stå upp för vad de tyckte var rätt. Socialsekreterarnas ifrågasättande och upplevelse av att Migrationsverket har ett annat förhållningssätt gentemot ensamkommande barn och unga, visar på att socialsekreterarna har flera dygder som är önskvärda hos socialarbetare, bland annat ansvarstagande och engagemang. Socialsekreterarna har tagit ansvar genom att reagera när de upplever att något strider mot etiska värderingar, bland annat en grundhållning av respekt, jämlikhet och vänlighet (Blennberger, 2017).

6.2.2 När handlingen strider mot den moraliska bedömningen

Resultatet visar att etiskt svåra situationer ofta uppstod när socialsekreterarnas handlingar och arbete stred mot deras moraliska bedömningar och mot vad de ansåg vara moraliskt rätt. Resultatet visar även att riktlinjer och restriktioner begränsade socialsekreterarnas handlingsutrymme, något som väckte frustration och en känsla av maktlöshet. Samtliga socialsekreterare har haft en vilja att kunna göra mer för barnen och ungdomarna, än vad de har haft utrymme för. Detta speglar även resultatet från Astvik och Melins (2013) studie, där viljan att kunna göra mer inte överensstämmer med verkligheten och vad de faktiskt kan göra.

Exempel på en sådan situation är då respondenterna fick neka ensamkommande barn och unga utökade kostnader eller insatser, trots att det fanns ett behov. Genom Immanuel Kants pliktetik kan vi förstå denna etiska svårighet, då socialsekreterarna fick lägga sina egna känslor åt sidan och istället följa sitt förnuft, genom att göra moraliska val. Enligt pliktetiken ska den rätta handlingen kunna upphöjas till allmän lag, den ska kunna universaliseras (Collste, 2010; Henriksen & Vetlesen, 2013). Situationen innebär inget beslutsfattande för socialsekreteraren och innebär därmed inget dilemma. Vi menar att situationen innehåller en etisk dimension snarare än ett etiskt dilemma och att socialsekreterarna var medvetna om att det inte fanns några valmöjligheter än att följa arbetsplatsens riktlinjer.

6.3 Påverkad och berörd

Studiens andra frågeställning syftar till att besvara hur socialsekreterarna påverkades/berördes av etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016. Utifrån den första frågeställningen konstaterades det att de etiskt svåra situationer som socialsekreterarna berättat om, hade karaktär av etiska svårigheter snarare än etiska dilemman. Trots det, menar vi att denna frågeställning kan besvaras, med hjälp av begreppet etiska svårigheter.

6.3.1 Känslor

Resultatet innehåller känslor av skuld, ånger, oro, uppgivenhet, maktlöshet, ilska och frustration och än idag tycks socialsekreterarna bli berörda av att prata om situationen 2015/2016. Av resultatet kan vi se att socialsekreterarna har påverkats och berörts någorlunda lika, några i mer omfattning än andra. Det tycks även finnas en skillnad i hur de har berörts och påverkats utifrån etiska svårigheter som uppstått på grund av samverkan med andra professioner eller av ekonomiska faktorer, mot de svårigheter som uppstått i möten med barnen och ungdomarna. Känslor som frustration, ilska, uppgivenhet och maktlöshet återfinns i socialsekreterarnas berättelser om etiska svårigheter med Migrationsverket, av en politiskt styrd organisation och ekonomiska faktorer.

När socialsekreterarna talar om hur de påverkats och berörts i möten med barnen och ungdomarna är känslor som ånger, skuld och oro mer framträdande. De etiska svårigheter som uppstått i mötet med barn och ungdomar verkar ha krupit längre in under huden på socialsekreterarna och haft en djupare

påverkan på dem. En förklaring till detta kan vara att barn är en utsatt grupp eftersom de är beroende av någon vuxen som kan ta vara på deras rättigheter samt att ensamkommande barn och unga är en särskilt utsatt grupp då de kommer ensamma till ett land bärandes på traumatiska (Hedlund, 2012). Socialsekreterare har ett yrkesmässigt ansvar över dessa barn och när etiska svårigheter uppstod i mötet med barn och ungdomar behövde socialsekreterarna inte bara ta ställning till vad dem själva tyckte var rätt eller fel, de behövde även värna och se till barnen och ungdomarnas intresse samt säkerställa att deras grundläggande behov tillgodoseddes.

Gällande etiska svårigheter i samverkan med Migrationsverket har vissa berörts mer än andra. Några socialsekreterare uttryckte att det inte fanns något att göra medan andra fortfarande var frustrerade över verkets förhållningssätt gentemot ensamkommande barn och unga och hur asylprocessen fungerar. Precis som Dunkerleys et al. (2005) studie visar även denna studie att arbetet med ensamkommande barn och unga som befinner sig i en asylprocess är komplext och svårt, och det är framförallt smärtsamt för barnen och ungdomarna men även för socialsekreterarna.

Resultatet visar även att arbetet inom socialtjänsten inte alltid genomförts i enlighet med lagen och detta har haft en påverkan på socialsekreterarna. Detta vi tolkar som ett positivt tecken på att socialsekreterarna är medvetna om vilka deras plikter är, bland annat att följa och arbeta i enlighet med socialtjänstlagen (SFS 2001:453). Skuld, ånger, oro och ledsamhet är några känslor som socialsekreterarna har förmedlat genom sitt sätt att berätta om situationen. Att kunna identifiera felaktigheter och svårigheter i arbetet visar att socialsekreterarna har en etisk medvetenhet och besitter flera av de önskvärda etiska egenskaperna som efterfrågas hos en kompetent socialarbetare (Blennberger, 2017).

6.3.2 Konsekvenser

Resultatet visar att flera socialsekreterare hade svårt att inte ta med sig arbetet hem, något som Astik och Melins (2013) studie också konstaterade. Att inte få möjlighet till återhämtning och vila och istället ta med sig arbetet hem, kan i längden orsaka stress och utmattning. Det faktum att fem av sju socialsekreterare har varit sjukskrivna under perioden 2015-2016 visar att socialsekreterarna påverkades i stor bemärkelse, både psykiskt och fysiskt. Att stå mellan två val, att kunna avgöra vad som är rätt och vad som är fel, eller att känna sig tvungen att välja mellan sitt eget välbefinnande och kvaliteten i arbetet, är svåra valsituationer som kräver att socialarbetaren har en praktisk klokhet, även kallat fronesis inom dygdetiken (Blennberger, 2017). Som Svedberg (2004) skriver kan dessa ställningstaganden orsaka socialarbetaren stor vända, något som bekräftas av socialsekreterarna i denna studie. Vi tolkar utifrån detta att dessa etiska svårigheter har väckt starka känslor hos socialsekreterarna, känslor som inte fått möjlighet att bearbetas och som bidragit till sjukskrivningar.

Med stöd av Astvik och Melins (2013) studie tolkar vi det som att socialsekreterarna har använt sig av kompensatoriska strategier, vilket innebär att de tagit med sig arbetet hem eftersom arbetskraven och arbetsförhållandena varit för höga, och för att bibehålla kvalitet i arbetet kompenserar man genom

att till exempel ta med sig arbetet hem eller strunta i raster. Detta kan i längden innebära konsekvenser för såväl socialsekreteraren men även för arbetet, då både socialsekreterarens välbefinnande och kvaliteten i arbetet äventyras.

Sammanfattningsvis visar resultatet att samtliga socialsekreterare påverkats och berörts både professionellt och privat. Uttrycket från socialsekreteraren om att det gjorde ont i hjärtat ibland, säger en hel del om hur socialsekreteraren berördes. Av resultatet kan vi förstå, precis som Börjeson och Börjeson (2015) konstaterat, att arbetet med barn som far illa eller misstänks fara illa är ett av de svåraste områdena inom det sociala arbetet. Arbetet med utsatta barn kan innebära konsekvenser för samtliga parter, inklusive socialarbetaren själv, då dennes bild av sig själv och bilden av sin yrkesroll kan äventyras (ibid). Socialsekreterare fem berättar om hur hen har blivit "tuffare i arbetet" och att hen under tiden i sitt arbete lärt sig att hålla känslorna utanför och vara neutral och att hen kan upplevas som iskall och känslökall för andra, trots att hen egentligen är en känslomässig person. Flera andra socialsekreterare har uppgett liknande och utifrån tidigare forskning och teorin om coping tolkar vi det som att socialsekreterarna använt sig av en överlevnadsstrategi över en längre tid. När arbetsbelastningen och arbetsmiljön inte tillåter att socialsekreterarna hanterar och bearbetar känslor och svåra situationer, blir socialsekreterarna tvungna att ta till strategier för att överhuvudtaget klara av arbetet (Astvik & Melin, 2013).

Flera socialsekreterare har uttryckt att bristen på reflektion har varit en bidragande faktor till att deras hälsa och mående försämrats och att de påverkats både fysiskt och psykiskt. Utifrån vårt resultat och även Svedbergs (2004) studie, kan vi se att reflektion är en viktig del för att hantera etiska svårigheter inom socialt arbete. Merparten av socialsekreterarna berättade att det inte fanns någon tid till reflektion och det var tydligt att avsaknaden på reflektion var en stor faktor till att socialsekreterarna hade svårt att känslomässigt hantera etiska svårigheter. Några socialsekreterare menade även att det var bristen på reflektion som ledde till sjukskrivningar.

Socialsekreterarna har delat med sig av flertalet etiska svårigheter, situationer och händelser de aldrig kommer glömma, men än idag kan socialsekreterarna ha svårt att minnas hur det egentligen var. Detta kan bero på att socialsekreterarna inte fått möjlighet att reflektera och bearbeta sina upplevelser. En annan anledning kan vara att socialsekreterarna förnekade sina känslor, vilket är vanligt när människor går igenom svåra händelser (Brattberg, 2008). Att socialsekreterarna inte fått möjlighet att bearbeta dessa etiska svårigheter på ett tillfredsställande sätt kan leda till att hälsan på lång sikt påverkas i en negativ riktning (ibid.). Socialsekreterarna uttryckte precis som intervjupersonerna i Svedbergs (2004) studie en önskan om mer reflektion. Troligtvis hade mer reflektion lett till att socialsekreterarna hade haft chans att bearbetat allt de upplevde och därmed minskat risken för att deras hälsa och mående försämrades.

6.4 Hantering och strategier

Studiens tredje frågeställning syftar till att besvara hur socialsekreterare hanterade de etiska

svårigheterna som uppstod och av resultatet framkommer det att socialsekreterarna använt sig av flera olika strategier. Nedan följer en presentation och analys av de olika strategierna som identifierats med stöd av teorin om coping och tidigare forskning.

6.4.1 Aktiva och passiva, undvikande och problemfokuserade strategier

Av resultatet och med utgångspunkt i teorin om coping kan vi förstå att några av strategierna var medvetet valda medan andra var omedvetna. En tydlig skillnad i hur olika strategier användes vid samma etiska svårighet är i samverkan med Migrationsverket där vissa valt att konfrontera verket, medan andra haft en känsla av att "det inte går att göra något". De socialsekreterare som förklarat att de inte kan påverka Migrationsverkets åldersuppskrivningar trots att de ansett att dessa varit felaktiga, tolkar vi utifrån teorin om coping har använt sig av en mer passiv strategi, undvikandestrategin, för att hantera det som upplevs som svårt. Brattberg (2008) förklarar att undvikandestrategin fungerar bättre på kort sikt och de socialsekreterare som använt sig av denna strategi la inte lika stor vikt vid åldersuppskrivningarna under intervjuerna som andra socialsekreterare gjorde. De som konfronterade Migrationsverket använde sig utav en aktiv strategi, problemfokuserad strategi, och de uttryckte fortfarande en frustration och ilska kring åldersuppskrivningarna. Brattberg (2008) skriver att en aktiv copingstrategi i allmänhet är bättre än en passiv strategi, men ibland kan en passiv copingstrategi vara överlägsen den aktiva. Vi tolkar utifrån socialsekreterarnas sätt att berätta om dessa etiska svårigheter, att det har varit enklare för socialsekreterarna som hade en passiv copingstrategi att hantera dessa svårigheter. Det är dock svårt att säga vilken strategi som har fungerat bäst eller vad konsekvenserna i det långa loppet blir av de olika sätten att hantera etiska svårigheter.

Valet av copingstrategi påverkas av flera faktorer hos människan, bland annat självförtroende, intellektuell förmåga och ålder. Människor som är högutbildade tenderar att oftare använda sig utav en problemfokuserad coping än av undvikandestrategier (Brattberg, 2008). Samtliga i vår studie har en högskoleutbildning och är högutbildade, men valet av copingstrategier skiljer sig åt ändå. Vi tolkar det som att de personliga faktorerna har haft en avgörande roll för vilken copingstrategi socialsekreterarna använt.

6.4.2 Yttre copingresurs

En annan mer medveten vald strategi som socialsekreterarna använt sig av är stödet från kollegorna. Stödet från kollegor på arbetsplatsen och även från kollegor i närliggande kommuner har varit den mest förekommande strategin för socialsekreterarna att hantera etiska svårigheter. Denna strategi kallas för yttre copingresurs och kan exempelvis handla om att man söker stöd hos familj, vänner eller som i det här fallet, kollegor. Stödet från kollegor kan också bidra till att socialsekreterarnas inre copingresurser utvecklas, såsom känsla av sammanhang, självförtroende och problemlösningsförmåga. Detta i sin tur kan leda till att socialsekreterarnas copingstrategier utvecklas vilket innebär att de lättare kan hantera situationer som kan anses stressiga och utom kontroll i framtiden (Brattberg, 2008).

För en av socialsekreterarna har stödet från kollegorna varit helt avgörande för att hantera svårigheterna, vilket överensstämmer med teorin om coping som hävdar att vår sociala omgivning kan vara helt avgörande för hur en människa hanterar stressiga och påfrestande situationer. Det sociala stödet gör att människan mår bättre psykiskt och det kan bidra till en bättre hälsa (Brattberg, 2008). Stödet på arbetsplatsen har däremot skilt sig åt mellan socialsekreterarna, där vissa inte haft en enda kollega på arbetsplatsen att få stöd av. Dessa har istället sökt stöd hos socialsekreterare i närliggande kommuner för att få hjälp och stöd i hur de ska hantera etiska svårigheter. Oavsett om socialsekreterarna har haft stöd från kollegor har flera socialsekreterare varit sjukskrivna under 2015/2016. Det tyder på att denna strategi inte ensamt kan vara en skyddsfaktor mot sjukskrivning men att det har varit värdefullt och viktigt för socialsekreterarna.

6.4.3 Kompensatoriska strategier

Med stöd av teorin om coping och Astvik och Melin (2013) kan vi identifiera även kompensatoriska strategier. Socialsekreterarna berättar om hur de har svårt att ta med sig arbetet hem, att arbetsdagarna var långa och att de ofta fick jobba över. Detta är exempel på kompensatoriska strategier, som syftar till att bibehålla kvalitet i arbetet, trots en obalans mellan resurser och arbetskrav. Astvik och Melin (2013) menar att en förklaring till användning av kompensatoriska strategier är att socialsekreterare känner en hög stress över att hinna med sina arbetsuppgifter i tid och att ansvaret ligger hos dem. Vi tolkar detta som att socialsekreterarna känt ett stort ansvar, ett ansvar som egentligen inte socialsekreterarna ska bära på. Författarna framför även att arbetsbelastningen tvingar socialsekreterare att använda sig av strategier för att överleva och hantera situationen, något som vi kan se även gäller socialsekreterarna i denna studie.

6.4.4 Kravsänkande strategier

Astvik och Melin (2013) beskriver att kravsänkande strategier innebär att personen sänker sina ambitioner och ribban för vad "good enough" är. Av resultatet kan vi se att hela situationen och arbetet under 2015/2016 präglades av "good enough". Utifrån teorin om coping kan vi tolka att detta var en överlevnadsstrategi för socialsekreterarna, och samtidigt kan vi också konstatera att situationen var extraordinär och att det inte fanns möjlighet till att arbeta utifrån kvalitet och riktlinjer alla gånger. Dessa kravsänkande strategier används ofta då de kompensatoriska strategierna inte längre fungerar, men vi kan också se att dessa strategier kombinerades av socialsekreterarna, något som enligt teorin om coping är vanligt förekommande.

6.4.5 Voice-strategier

En annan strategi som identifierats är voice-strategin. Det innebär att personen säger ifrån och protesterar mot de rådande omständigheterna, något som flera av socialsekreterarna har gjort. Astvik och Melin (2013) förklarar att användning av voice-strategi kan reducera stress och självanklagelser

som socialsekreterare ofta bär på, samt att det skyddar den professionella integriteten. Vi tolkar detta som att socialsekreterarna i vår studie har sagt ifrån då arbetet och de rådande riktlinjerna inte överensstämde med deras professionella och moraliska bedömningar, och för att skydda sin yrkesidentitet valde några av socialsekreterarna att säga ifrån. En intressant aspekt som författarna lyfter i sin studie är att voice-strategin var relativt ovanlig bland deras intervjupersoner, medan strategin användes av flera socialsekreterare i vår studie. Utifrån det skulle man kunna förstå detta genom att socialsekreterarna som intervjuades år 2008 i Astvik och Melins (2013) studie, arbetade under helt andra förutsättningar än vad socialsekreterarna i denna studie gjorde. Arbetsmiljön under 2015/2016 var extremt belastad och präglades av stress, oro och stor resursbrist. Detta kan vara en bidragande faktor till att socialsekreterarna i vår studie hade större benägenhet att säga ifrån och protestera, än vad Astvik och Melins intervjupersoner hade.

7. Slutsatser

I följande kapitel presenteras slutsatser från studiens analys. Syftet med denna studie var att beskriva och förstå socialsekreterares erfarenheter av att hantera etiska dilemman som uppstod i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016.

Studiens första frågeställning syftade till att undersöka vilka etiska dilemman socialsekreterare upplevde i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016. Av resultatet kan vi konstatera att de dilemman som socialsekreterarna berättat om, inte är renodlade dilemman utan snarare etiska svårigheter, då vi utgår från Banks och Williams (2005) definition. Dessa svårigheter har uppkommit på flera olika plan, bland annat i samverkan med andra myndigheter, i arbetet med barnen och ungdomarna samt av att socialtjänsten är en politiskt styrd organisation. Mest framträdande i respondenternas berättelse är svårigheten att å ena sidan följa sin egen moraliska vilja mot att följa arbetsplatsens riktlinjer, samt svårigheten att placera barn och ungdomar i outredda familjehem och HVB-hem.

Studiens andra frågeställning syftade till att undersöka hur socialsekreterare påverkades och berördes av etiska dilemman. Av respondenternas berättelse framgår det att de har påverkats och berörts både professionellt och även privat. Merparten av respondenterna har berättat om att de har tagit med sig arbetet hem och att de berörts ända in i själen. Fem av sju respondenter har även varit sjukskrivna under perioden, vilket visar på att de etiska svårigheter som uppstod under 2015/2016 har haft en stor påverkan på respondenterna. Det intressanta i socialsekreterarnas berättelser är att olika svårigheter har påverkat och berört dem på olika sätt. Etiska svårigheter är ofta svårhanterliga och innebär även komplexa frågor och att socialsekreterarna upplevt etiska svårigheter inom flera olika arenor bekräftar hur ansträngd och utmanande situationen 2015/2016 på socialtjänsten var. Det visar även på hur komplext och svårt socialt arbete ibland kan vara. Vi kan konstatera att de etiska svårigheterna som uppstod under 2015/2016 har berört och påverkat socialsekreterarna i en hög grad.

Studiens tredje frågeställning syftade till att undersöka hur socialsekreterare hanterade etiska dilemman under 2015/2016. Resultatet visar att socialsekreterarna hanterat etiska svårigheter genom att använda sig av olika coping- och överlevnadsstrategier. Dessa strategier tycks ha blivit aktuella då det inte funnit några andra möjligheter att hantera de etiska svårigheterna. Framförallt tycks de ha funnit en stor brist på reflektion och möjlighet till bearbetning, vilket bidragit till flera strategier använts.

Det kollegiala sammanhanget och den yttre copingresursen verkar ha varit mest betydelsefull för socialsekreterare, och inneburit mer än bara ett stöd utan även en känsla av sammanhang, förståelse och bekräftelse på att etiska svårigheter är komplexa och svåra att hantera. De etiska svårigheterna har varit omfattande och många och tiden tycks ha varit avgörande för att de inte har haft möjlighet att hantera dessa. Trots att de flesta respondenter funnit strategier verkar det som att strategierna inte varit tillräckliga och att strategierna även inneburit konsekvenser såväl för socialsekreterarna och för

arbetet. Vi kan konstatera att socialsekreterarna använde sig av strategier för att klara av situationen och arbetet, och att bristen på reflektion har varit en bidragande faktor till detta.

8. Diskussion

Under följande kapitel ämnar vi, utifrån vår analys, teoretisk ansats och tidigare forskning, diskutera och problematisera det vi funnit i vår studie. Vi kommer även diskutera denna studies kunskapsbidrag, samt ge förslag på vidare forskning.

8.1 Vetenskaplig diskussion

Det faktum att våra frågeställningar syftat till etiska dilemman och vårt resultat visat etiska svårigheter, är något som bör diskuteras. Vid intervjuerna och vid bearbetningen av materialet framstod dessa etiska svårigheter, som etiska dilemman även för oss. Efteråt har vi funderat och analyserat vad detta kan ha berott på, och en trolig förklaring till det är att vår förförståelse kring etiska dilemman har haft en större påverkan på vår studie, än vad vi trott. Precis som hermeneutiken menar spelar förförståelsen en stor roll för hur vi som forskare förstår och ser på det fenomen vi studerar (Thomassen, 2007). En annan förklaring kan vara att ordet "dilemma" används mer i vardagsspråket, och att den vetenskapliga definitionen av "etiska dilemman" inte överensstämmer med vad "dilemma" betyder i det vardagliga språket.

Eftersom studien tog en vändning, där vi från början utgick från att vi skulle analysera etiska dilemman, och det senare visade sig vara etiska svårigheter, har våra analytiska verktyg, framförallt etiken, inte varit lika användbara som vi förväntat oss. Eftersom vi har använt oss av semi-strukturerade intervjuer och en abduktiv ansats, har vi varit relativt öppna för hur intervjuerna tagit form och därmed inte styrt över hur mycket och hur detaljerat socialsekreterarna besvarat varje fråga (Bryman, 2011). Vår utgångspunkt var att intervjuerna skulle ha etiska dilemman och etik som huvudfokus, men i intervjuerna berättade socialsekreterarna mer om hur de påverkades och hur de hanterade etiskt svåra situationer. Vi tror att en förklaring till detta kan vara att socialsekreterarna har haft svårt att associera praktiken med begreppet "etiska dilemman". Vi tror även att intervjuerna hade tagit en annan form om vi från början använt oss av begreppen "etisk svårighet" eller "etiskt problem". Däremot har den etiska teorin varit fruktbar genom att ge oss verktyg och kunskap i att analysera etiskt svåra situationer, och att det finns en skillnad mellan etiska dilemman, etiska svårigheter och etiska problem. Skillnaderna mellan dessa etiskt svåra situationer är ibland ytters liten och utan en strikt definition kring vad etiskt dilemma innebär, är det svårt att avgöra vilket som är vilket, något vi tror även socialsekreterarna i studien haft svårt kring. Det går dock inte att undvika att vi, som forskare, hade kunnat förhindra detta genom att tydligt precisera och problematisera definitionen av ett etiskt dilemma för socialsekreterarna.

Det andra analysverktyget vi använde oss av, teorin om coping, blev mer framträdande eftersom resultatet till stor del handlade om hur de påverkades och hur de hanterade etiskt svåra situationer, och teorin har varit väldigt användbar för att kunna beskriva och förstå hur de påverkades och hur de hanterade det.

Som tidigare nämnt anser vi att det inte har inneburit några negativa konsekvenser för vårt resultat och vår analys att vi inte funnit några etiska dilemman, eftersom vi varit intresserade av socialsekreterarnas erfarenheter snarare än den allmängiltiga sanningen (Thomassen, 2007). Studiens resultat innehåller detaljerade och väl beskrivna etiskt svåra situationer som speglar komplexiteten kring etik i socialt arbete. Vi anser att vår studie bidrar med kunskap som härstammar från de professionella, något som Banks och Williams (2005) efterfrågat i deras studie. Förhoppningen med denna studie var att bidra med ökad förståelse kring vad etiska dilemman innebär och hur socialsekreterare hanterade dessa, något vi anser är uppnått. Studien bidrar med stor empiri kring socialsekreterares erfarenheter av etiskt svåra situationer under 2015/2016, vilket är ett område där det idag finns en stor kunskapslucka.

8.2 Egna reflektioner och förslag på vidare forskning

Vi har under studiens gång reflekterat över hur svårt och utmanande arbetet under 2015/2016 var för socialsekreterarna. Socialsekreterarna har berättat historier som har berört oss djupt och det har varit värdefullt och ögonöppnande att få ta del av deras berättelser, som är hämtade direkt från praktiken. Socialsekreterarna har påverkats både fysiskt och psykiskt av etiska svårigheter och än idag så arbetar alla fortfarande med ensamkommande barn och unga. Det är beundransvärt hur socialsekreterarna har klarat av situationen som rådde 2015/2016. För trots all stress, hopplöshet, desperation, vemod, skuld, ilska och påfrestning så väger det positiva i arbetet med ensamkommande barn och unga tyngre än alla konsekvenser som etiska svårigheter medför.

En etisk svårighet som vi anser är intressant att diskutera är då socialsekreterarna ställdes mellan att följa sina egna moraliska uppfattningar eller acceptera politikernas beslut. Det är ett en situation som består av flera etiska dimensioner och som är svår att hantera och även svår att lösa. Det är trots allt politikerna som har den slutgiltiga bestämmanderätten och om socialsekreterare upplever att deras profession inte respekteras och de får lägga sin egen moraliska uppfattning åt sidan, vad skapar det i det långa loppet? Kan det leda till ett missnöje och en misstro från socialsekreterare mot politiker, generellt? Hur ska socialsekreterare kunna bedriva ett värdigt socialt arbete i en politiskt styrd organisation, om det saknas förtroende för de människor som har den slutliga bestämmanderätten?

Å andra sidan kan även en misstro skapas från politikerna gentemot socialsekreterarna. Börjesson och Börjesson (2015) förklarar i boken *Förstå socialt arbete* att politikernas respekt för socialarbetarens kunnande är bristande och att politikerna ofta ger sig själva ett stort inflytande över det sociala arbetet. Författarna problematiserar maktbalansen mellan det sociala arbetets profession och politikerna och påpekar att det är något som man i samhället helst inte vill diskutera. Av socialsekreterarnas berättelser är det uppenbart att den etiska svårigheten som uppstått mellan socialsekreterarnas kontra politikernas beslut är ett samhälleligt och övergripande problem. Att blunda för och inte gärna

diskutera detta är inte lösningen på problemet. Det är en etisk svårighet, men precis som Svedberg (2004) säger kan man inte undvika att hantera dessa bara för att de är komplexa.

Något som är anmärkningsvärt är att den kollegiala miljön i flera fall har varit avgörande för hur socialsekreterare har hanterat och klarat av etiska svårigheter. Om den kollegiala miljön är avgörande för hur socialsekreterare hanterar svåra situationer, är troligtvis flera socialtjänster runt om i landet i stor fara, då det finns dysfunktionella arbetsgrupper inom alla organisationer. Hur hanterar socialsekreterare etiska svårigheter på en arbetsplats där stödet från kollegorna är obefintligt? Kollegor spelar en viktig roll för både trivsel och välmående på arbetsplatser, men frågan är om kollegorna själva ska ha det ansvaret, att bära varandra och se till att ingen faller? Inför en liknande situation som 2015/2016 på socialtjänsten kan vi med denna studie konstatera att stödet från arbetsledningen behöver ökas för att minimera riskerna att fler socialsekreterare ”går in i väggen” och väljer mer radikala strategier, som exit, och säger upp sig.

Situationen 2015/2016 var, som tidigare nämnt, Sveriges största humanitära insats sedan andra världskriget, och de svårigheter som uppstod då kanske inte uppstår just nu, i skrivande stund, i arbetet med ensamkommande barn och unga. Några av dessa svårigheter kanske inte heller återupprepas i framtiden om en liknande kris skulle inträffa. Däremot kan mer kunskap och erfarenhet av etiska svårigheter och hur dessa hanteras generera att socialsekreterare får en ökad förståelse för sina upplevelser, hur de kan förebygga och även hantera etiska dilemman i framtiden.

Resultatet i vår studie speglar resultat från den tidigare forskning som presenterats. Så hur kommer det sig att en studie baserat på sju respondenter i Västmanlands län, överensstämmer med studier från Wales, England och Sverige som är över 15 år gamla? Är dessa etiska svårigheter ofrånkomliga? Går etiska svårigheter att förebygga? Går det att motverka etiska svårigheter och finns det ens en lösning på dem? Uppstår de etiska svårigheter om socialsekreterarna i vår studie har upplevt, på andra områden inom det sociala arbetets arena? Dessa frågor väcker många funderingar och vi skulle finna det intressant att forska vidare om detta.

Referenslista

- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. (2017). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. (Tredje upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Astvik, W. & Melin, M. (2013). *Överlevnadsstrategier i socialt arbete: Hur påverkar copingstrategier kvalitet och hälsa?*. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. (19:4, 61-73). Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mdh:diva-26883>
- Banks, S. & Williams, R. (2005). Accounting for Ethical Difficulties in Social Welfare Work: Issues, Problems and Dilemmas. *British Journal of Social Work*, 35 (7). 1005-1022.
doi:10.1093/bjsw/bch199
- Blennberger, E. (2002). *Forskning om etiska frågor för socialt arbete: utredning inom Socialstyrelsens projekt. Nationellt stöd för kunskapsutveckling inom socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Blennberger, E. (2006). Etik för socialt arbete. I Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H. (red), *Socialt arbete: en grundbok*. (s. 227-247) Stockholm: Natur och kultur.
- Blennberger, E. (2017). *Etik i socialt arbete: etisk kod för socialarbetare*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Akademikerförbundet SSR.
- Brattberg, G. (2008). *Att hantera det ohanterbara: om coping*. Stockholm: Värkstaden.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.
- Börjeson, B. & Börjeson, M. (2015). *Förstå socialt arbete*. (3., uppdaterade uppl.) Malmö: Liber.
- Collste, G. (2010). *Inledning till etiken*. (3., [utök. och uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Dunér, A. & Nordström, M. (2005). *Biståndshandläggningens villkor och dilemman: inom äldre- och handikappomsorg*. Lund: Studentlitteratur.
- Dunkerley, D., Scourfield, J., Maegusuku-Hewett, T., & Smalley, N. (2005). *The experiences of frontline staff working with children seeking asylum*. *Social Policy & Administration*, 39(6), 640-652. Hämtad från <https://web-a-ebsohost-com.esh.idm.oclc.org/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=883476d8-6dbe-470f-b285-82b3e2e80662%40sessionmgr4006>
- Hedlund, D. (2012). *Ramverk och rutiner när ensamkommande barn söker asyl*. Hämtad från http://www.buv.su.se/polopoly_fs/1.134033.1367844784!/menu/standard/file/364208_Locus1-2-12_Inlaga_T.pdf
- Henriksen, J. & Vetlesen, A.J. (2013). *Etik i arbete med människor*. (3., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Hermerén, G. (2013). Utgångspunkter för etisk analys i socialt arbete. I U. Pettersson (Red.), (2013). *Etik och socialtjänst: om förutsättningarna för det sociala arbetets etik*. (4., [uppdaterade] uppl.) Malmö: Gleerup

- Inspektionen för vård och omsorg. (2016) *Hem för vård eller boende: HVB*. Hämtad 6 april, 2018 från Inspektionen för vård och omsorg, <https://www.ivo.se/tillstand-och-register/sol-tillstand/hem-for-var-d-eller-boende-hvb/>
- Josefsson, B. & Malmros, Å. (2016). *Ensamkommande barn och unga: handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K. (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Migrationsverket (2018). *Statistik: Ensamkommande barn och unga per månad*. Hämtad 10 maj, 2018, från Migrationsverket, <https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-ensamkommande-barn-och-ungdomar/Statistik.html>
- National Association of Social Workers. (2017). *Code of ethics*. Hämtad 20 mars, 2018 från https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=ms_ArtLqzeI%3d&portalid=0
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (4., [uppdaterade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Røkenes, O.H. & Hanssen, P. (2016). *Bära eller brista: kommunikation och relationer i arbetet med människor*. (Andra upplagan). Malmö: Gleerups.
- SFS 1994:137. Lag om mottagande av asylsökande m.fl. Stockholm: Justitiedepartementet
- SFS 2003:460. Lag om etikprövning av forskning som avser människor. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- SFS 2001:453. Socialtjänstlagen. Stockholm: Socialdepartementet
- SFS 2001:937. Socialtjänstförordning. Stockholm: Socialdepartementet
- Socialstyrelsen. (2016). *Analys av läget i socialtjänsten: läget under hösten 2015 och början av 2016*. Hämtad 26 februari 2018 från Socialstyrelsen, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20209/2016-5-25.pdf>
- SOU 2017:12. *Att ta emot människor på flykt*. Sverige hösten 2015. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Statistiska centralbyrån. (u.å.). *Ensamkommande flyktingbarn efter kön, ålder och medborgarskap. År 2002-2017*. Hämtad från 10 maj 2018, från Statistiska centralbyrån, http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101P/Ensamkommande/?rxid=877ea5ed-743d-4ce8-8780-1beb83e5ee81
- Svedberg, E. (2004). *Etikfrågor i socialtjänsten: en undersökning om hur socialtjänsten hanterar etikfrågor i det praktiska arbetet*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. (1. uppl.) Malmö: Gleerups utbildning.
- UNHCR. (2016). *Global Trends: Forced displacement in 2015*. United Nations High Commissioner for Refugees. Från <https://sverigeforunhcr.se/sites/default/files/media/global-trends-2015.pdf>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1 – Intervjuguide

Intervjuguide

Presentera syftet och frågeställningarna i denna studie. Beskriv kortfattat innebörden av etiska dilemman.

Om etiska dilemman

Göran Hermerén, professor emeritus i medicinsk etik, förklarar att etiska problem/dilemman alltid har varit integrerade i socialt arbete. Hermerén definierar etiska dilemman som något som aktualiseras i valsituationer, vilket innebär att en person ställs mellan två olika alternativ som strider mot varandra, och där varken det ena alternativet än det andra är ett önskvärt alternativ. (Det är med andra ord ganska svårt att både hantera och definiera etiska dilemman.. men såhär tänker vi, och vi är väldigt intresserade av att höra hur du har hanterat och upplevt etiska dilemman i ditt arbete) (Exempel på etiska dilemman kan vara när handläggare på exempelvis försörjningsstöd slits mellan ekonomiska restriktioner och brukarens behovs.)

Upplägget på intervjun:

En utav oss intervjuar, den andra "assisterar".. Vi tänker att vi inleder med att du får berätta kort om din bakgrund och sen hur arbetet under 2015 var generellt. Därefter har vi tre teman om vi tänker att vi vill beröra.

Bakgrund (inledning)

- utbildning
- antal år inom socialtjänsten
- antal år av arbete med ensamkommande barn och unga

Arbetet under 2015 (inledning)

- Situationen på socialtjänsten under 2015 var väldigt ansträngd och arbetsbelastningen var hög.. Vill du berätta hur upplevde du situationen på din arbetsplats?
- Kan du identifiera några skillnader i det praktiska arbetet under 2015 jämfört med tidigare år?

Tema 1 - Etiska dilemman → Frågeställning 1. Vilka etiska dilemman upplevde socialsekreterare i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016?

- Kan du ge några exempel på etiska dilemman som du upplevde under 2015 i arbetet med ensamkommande barn och unga?
- Kan du nämna någon specifik situation där du upplevt ett etiskt dilemma i arbetet med ensamkommande barn och unga?
- Fanns det några värderingar som stod i konflikt med varandra? Om ja: vilka var dessa? Hur handlade du?

(värdering= en grundläggande uppfattning om önskvärdheten hos ett visst tillstånd, tillvägagångssätt eller resultat. Värderingen indikerar i vilken grad något är bra eller dåliga. Värderingar tenderar att

vara generella snarare än specifika, och utgör grundläggande motivationer som går utöver enskilda situationer och handlingar. Ex: alla människors lika värde.

- Hade du handlat annorlunda idag?

Tema 2 - Hantering → Frågeställning 2. Hur hanterade socialsekreterare de etiska dilemman?

- Kan du ge några exempel på hur du hanterade dessa dilemman?
- Kan du identifiera några skillnader i hur du hanterade olika dilemman?
- Hur såg dina möjligheter för ventiler ut? forum?
- Hur såg stödet från arbetsplatsen ut?

Tema 3- Etiska dilemmas inverkan på socialsekreterare → Frågeställning 3. Hur påverkades/berördes socialsekreterare av etiska dilemman?

- Vill du berätta om hur du berördes av dessa etiska dilemman?
- Hur påverkades du i din yrkesroll?
- Hur påverkades du som privatperson?

Hjälpord -

- Vill du berätta mer om det?
- Intressant, kan du utveckla?
- Jag tänkte på det du sa tidigare om det här....
- Hur då?

Ge respons -

Nicka - återupprepa det som är lite oklart...
Kom ihåg att tystnad kan vara bra!

Bilaga 2 - Informantbrev

Ersta Sköndal Bräcke högskola
Institutionen för socialvetenskap
Socionomprogrammet 210 hp

Etiska dilemman i arbetet med ensamkommande barn och unga - en kvalitativ studie om socialsekreterares perspektiv

Agnes Andersson och Maja Bergquist
Examensarbete i socialt arbete
SOC61, 2018
C-uppsats
Handledare: Sophie Linghag
Examinator:

Hej!

Vi heter Maja Bergquist och Agnes Andersson och vi läser termin sex på socionomprogrammet vid Ersta Sköndal Bräcke högskola i Stockholm. Under denna termin ska vi genomföra vårt examensarbete, även kallad c-uppsats. Vi kontaktar dig för att du har fått en förfrågan om att delta i vår studie som handlar om socialsekreterares erfarenheter av att hantera etiska dilemman som uppstod i arbetet med ensamkommande barn och unga 2015.

Vi har inför vårt arbete tagit del av relevant forskning kring etik och etiska dilemman.

Göran Hermerén (2013) är professor emeritus i medicinsk etik och han förklarar att etiska problem/dilemman alltid har varit integrerade i socialt arbete. Hermerén definierar etiska problem som något som aktualiseras i valsituationer, vilket innebär att en person ställs mellan flera olika alternativ som strider mot varandra.

I den situation som rådde 2015, då antalet ensamkommande barn och unga var högre än någonsin och Sverige genomförde sin största humanitära insats sedan andra världskrigets slut, tänker vi att socialsekreterare ställdes inför etiska dilemman. Vi är nyfikna på hur du upplevde etiska dilemman och hur du hanterade dessa i ditt arbete med ensamkommande barn och unga.

Studiens syfte:

Syftet med denna studie är att beskriva och förstå socialsekreterares erfarenheter av att hantera etiska dilemman som uppstod i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015/2016

Studiens frågeställningar:

- Vilka etiska dilemman upplevde socialsekreterare i arbetet med ensamkommande barn och unga under 2015?
- Hur beskriver socialsekreterare att de hanterade etiska dilemman?
- Hur beskriver socialsekreteraren att de påverkades av etiska dilemman?

Vi planerar att genomföra semi-strukturerade intervjuer, vilket innebär att intervjun kommer att utgå från specifika teman, en så kallad intervjuguide, men intervjupersonen får stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt. Intervjun beräknas ta ca 60 minuter och det är viktigt att intervjun sker i ostörd miljö, på en tid och plats som du bestämmer. Intervjun kommer att spelas in och transkriberas.

Den information som du lämnar kommer att behandlas säkert och redovisningen av resultatet kommer att ske så att ingen individ kan identifieras. När examensarbetet är färdigt och godkänt kommer det att finnas i en databas (DiVa) vid Ersta Sköndal Bräcke högskola. Inspelningarna och transkriberingen kommer att förstöras när examensarbetet är godkänt. Du kommer ha möjlighet att ta del av examensarbetet genom att få en kopia av arbetet.

Deltagandet är helt frivilligt och du kan när som helst avbryta din medverkan utan närmare motivering.

Vi hoppas att du finner forskningsfrågan intressant och vi vore tacksamma om du har möjlighet att delta i studien. Återkom gärna med frågor eller om något verkar oklart kring deltagandet.

Med vänliga hälsningar

Agnes Andersson

Student

agnes.andersson@esbhstudent.se

073-*****

Maja Bergquist

Student

maja.bergquist@esbhstudent.se

073-*****